

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

Bakalářská práce

2006

Viera Murková

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

Bakalárska práca

**Porovnanie rastu cien ropy v 70. rokoch v období
1. a 2. ropného šoku s aktuálnou situáciou rastu:
Hrozí svetu tretí ropný šok?**

Vypracovala: Viera Murková

Konzultant: PhDr. Michal Hlaváček Ph.D.

Akademický rok: 2005/2006

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a použila som len uvedené
pramene a literatúru.

Praha, 14. júla 2006

.....

Viera Murková

Pod'akovanie:

Na tomto mieste by som rada pod'akovala môjmu odbornému konzultantovi PhDr. Michalovi Hlaváčkovi Ph.D. za jeho ochotu, čas a odborné rady, ktoré mi poskytol pri písaní tejto bakalárskej práce.

Projekt bakalárskej práce

Termín bakalárskej práce: letný semester 2005/2006

Autor bakalárskej práce: Viera Murková

Vedúci bakalárskej práce: PhDr. Michal Hlaváček Ph.D.

Téma: Porovnanie rastu cien ropy v 70. rokoch v období 1. a 2. ropného šoku s aktuálnou situáciou: Hrozí svetu 3. ropný šok?

Cieľ práce: Cieľom bakalárskej práce bude zhodnotenie situácie v 70. rokoch v komparácii so súčasnou situáciou na trhu s ropou, stály rast jej ceny a aké následky má táto situácia na hlavných spotrebiteľov. V závere bude súhrn situácie v monetárnej politike a náčrt vývinu cien v blízkej budúcnosti.

V práci bude hľadaná odpoveď na tieto otázky:

- Aké dopady má rast cien ropy na jednotlivé krajiny?
- Aká je cena ropy v nominálnom a reálnom vyjadrení?
- Aké bolo nastavenie monetárnej a fiškálnej politiky pred a po ropných šokoch?
- Napomáha súčasná otvorenosť ekonomík lepšiemu zvládnutiu vysokých cien ropy?
- Čo sa bude diať v budúcnosti v prípade pretrvávania vysokých cien?

Osnova:

1. základné údaje o ropných šokoch v 70-tych rokoch
2. ekonomické podmienky hlavných spotrebiteľov ropy
3. hlavní spotrebiteľia ropy v 70-tych rokoch a v súčasnosti
4. následky rastu ceny ropy v jednotlivých krajinách
5. predpovede, ako sa bude vyvíjať cena ropy v najbližšej budúcnosti

Literatúra:

Kamps, Ch., Pierdzioch, Ch.: *Monetary policy rules and oil price shocks*, Kiel Institute of World Economics Working paper no.1090, Kiel, 2002

Streifel, Shane S.: *Review and outlook for the world oil market* 1st ed., Washington DC (US), International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank, 1975 ix,
Schultze, Charles L., Fried, Edward R.: *Higher oil prices and the world economy: The adjustment problem*, Washington DC: Brookings Institution, 1975
Hamilton, James P.: What is an oil shock , National Bureau of Economic Research Working paper no. 7755, Cambridge, 2000
Hlaváček, J., Hlaváček, M.: *K mikroekonomickému klimatu v ČR na začátku 21.století: kartel prodejců pohonných hmot*, UK FSV – IES Working paper no.39, Praha, 2003

V Prahe dňa 31.10.2005

Podpis vedúceho bakalárskej práce

Podpis autora

Abstrakt

Bakalárska práca na tému Porovnanie rastu cien ropy v 70. rokoch v období 1. a 2. ropného šoku s aktuálnou situáciou: Hrozí svetu 3. ropný šok? pozostáva z troch hlavných častí.

Prvá časť vysvetľuje stav ekonomiky v 70. rokoch, dôvody vedúce k ropným šokom, ako to ovplyvnilo vyspelé krajiny a ako sa s tým tieto krajiny vysporiadali.

Druhá časť sa zaoberá situáciou v 21. storočí, vysokou cenou ropy i jej produktov a dopadmi na ekonomiky, ktoré sa snažia predchádzať chybám, ktorých sa dopustili v 70. rokoch.

Záver práce je venovaný predikciám do budúcnosti a prípadným alternatívam k ropy.

Abstract

Bachelor thesis on Comparison of oil price growth during 1st and 2nd oil shock in the 1970's with current situation: Is there a threat of 3rd oil shock? consists of three main parts.

The first part describes the state of economy in the 1970's, reasons causing the oil shocks, how they affected the developed countries and how these countries settled up with related problems.

The second part focuses on the situation in the 21st century, high oil prices and its consumption and effects on economies that have tried to learn from the previous mistakes, which they made in the 1970's.

The last part focuses on predictions to the future and possible alternatives to oil.

OBSAH

1. ÚVOD	10
2. 70. roky	12
2.1 USA	14
2.1.1. Krátkodobé problémy a dopady	14
2.1.1.1 Ekonomický rast.....	15
2.1.1.2 Rast nezamestnanosti.....	15
2.1.1.3 Zrýchľovanie inflácie.....	17
2.1.1.4 Platobná bilancia.....	20
2.1.2. Dovozy, dovozné ceny a embargo	23
2.1.3 Reálny príjem a spotreba	28
2.1.4 Predaj automobilov	29
2.1.5 Čisté vývozy	30
3. Porovnanie rastu cien ropy od roku 1999 s rastom v 70. rokoch	32
3.1. Bežný účet	34
3.2. Dopad vysokých cien ropy. Agregátny dopyt a ponuka	35
3.3. USA	38
3.3.1 Predaj automobilov a cena benzínu.....	39
3.3.2 Inflácia.....	40
3.3.3 Úrokové miery.....	42
3.3.4 Drahá ropa, lacné peniaze.....	43
3.3.5 Výdaje spotrebiteľov.....	44
3.3.6 Korelačné koeficienty.....	45
3.4 Veľká Británia	47
3.4.1 Výhody Veľkej Británie.....	47
3.4.2 HDP a inflácia.....	48
3.5 Čína	50
3.5.1 Dovoz a spotreba.....	50
3.5.2 Predaj automobilov.....	52
3.5.3 Ekonomický rast.....	53
3.6 Česká republika	55
3.6.1 Dopady vyšších cien ropy na krajinu.....	55
3.6.2 Inflácia a úrokové miery.....	56
3.6.3 Pohonné hmoty.....	57
4. Predikcie a alternatívy	59
4.1. Nové technológie a alternatívne zdroje.....	59
4.2. Hrozí svetu tretí ropný šok?.....	62
5. Záver	64
6. Pramene a literatúra	66

1. Úvod

Ropa a jej rast je témou, ktorou sa zaoberá v súčasnosti asi každý človek, nielen ekonóm či politik. Ak sa len na chvíľku zamyslíme, nie je deň, kedy by každý moderný človek nevyužil nejaký spôsob dopravy. A to nemusí byť len osobný automobil. Ide aj o dopravu mestskú, štátnu či medzinárodnú.

Problém sa však neobmedzuje iba na vozidlá, ktoré spotrebúvajú iba polovicu produkovanej ropy. Amerika, a v menšej miere aj ostatný priemyselný svet, zväčša upustila od produkcie založenej na rastlinnej báze a uprednostňuje výrobky na báze ropy, napr. polyester namiesto bavlny. Plasty sa stali všadeprítomné: klávesnice, nábytok, obleky, poháre, do tej miery, že si ich prítomnosť nik už ani neuvedomuje. Taktiež je ropa základom umelých hnojív.

Svet sa stal časom závislý na rope a už si bez nej nevie predstaviť život. Do roku 1970 vzrastala ťažba a produkcia ropy. Odvtedy mala zostupný trend. Avšak dopyt po nej sa riadil a riadi opačným trendom, čo nemohlo ostať bez problému. K prvým významným ťažkostiam došlo na začiatku 70. rokov, kedy bol svet nútený zvládnuť prvý ropný šok. O niekoľko rokov tu už však bol druhý. A od začiatku 21. storočia si kladieme otázku, či nastane tretí.

Cieľom tejto práce je poukázať na dopady týchto šokov na ekonomiky sveta a ukázať rozdiely medzi týmito dopadmi v rokoch sedemdesiatych a v súčasnosti.

Základ práce tvoria dve hlavné časti. Prvá časť je venovaná 1. a 2. ropnému šoku. Snaží sa popísať dopady na vybrané ekonomiky (hlavne USA), na ich makroekonomické ukazovatele, aké boli dôsledky rapidného nárastu cien, na príjmy a spotrebu danej krajiny. Táto časť ukazuje, ako sa dané krajiny vysporiadali s týmito šokmi a ako to zasiahlo ich hospodárstva.

Druhá časť sa venuje súčasnosti a problémom, ktoré tieto ekonomiky musia zvládať začiatkom 21. storočia. Porovnáva stav ekonomík zo 70. rokov s aktuálnou situáciou a snaží sa zhodnotiť, v čom je situácia podobná a v čom sa odlišuje. Opisuje stav krajín, ako sú napr. USA, ktoré sú najväčším spotrebiteľom tejto suroviny na svete. Potom je to Čína, ktorej ekonomický rast sa v posledných rokoch prudko zvyšuje a ktorej dopyt po rope je každým rokom vyšší a vyšší. Ďalšou zemou je Veľká Británia, ktorá je čistým vývozcom

tejto suroviny. V závere tejto časti sú ešte popísané dopady vysokých cien ropy na Českú republiku.

Záverečná časť poukazuje na nové technológie ťažby a spracovania ropy i alternatívy, ktoré by mohli v prípade výrazného poklesu zásob ropy byť aspoň čiastočnými substitútmi tejto suroviny. Taktiež sú v nej vyčíslené náklady na jednotlivé alternatívy ako aj aktuálne zásoby v daných krajinách. V poslednej časti je pokus o predikciu vývoja v tejto veľmi citlivej oblasti do najbližšej budúcnosti.

2. 70. roky

Až do roku 1973 bola cena ropy viac menej stabilná. Najpodstatnejším dôvodom bola cenová regulácia, ktorá bola udržiavaná nepretržite od konca 2. svetovej vojny. Druhým dôvodom bola silná previazanosť najsilnejších spoločností, ktoré v tej dobe ovládali ropný priemysel.

Členské krajiny Združenia krajín vyvážajúcich ropu (OPEC) však zámerne znížili ťažbu ropy (asi o 5 %), aby mohli jej cenu ovplyvňovať vo svoj prospech. Koncom roku 1973 v reakcii na prebiehajúcu izraelsko-arabskú vojnu uvalili embargo na spojencov Izraela, predovšetkým Spojené štáty americké, Holandsko a Portugalsko, čo spôsobilo nárast ceny ropy až na štvornásobok predstavujúci pre západný svet 1. ropný šok.¹

Tejto situácii predchádzala ekonomická stagnácia v USA, ktorú sa vtedajší prezident pokúsil zastaviť odpútaním doláru od zlatého štandardu², čo viedlo k zníženiu hodnoty dolára. Pretože cena ropy bola (a je) určovaná v amerických dolároch, vývozcovia za ňu začali dostávať menej, z čoho vyplynula aj nespokojnosť arabských štátov voči Izraelu. To vyprokovalo OPEC k akcii.

V októbri 1973 vzrástla táto lacná surovina z ceny 3 doláre za barel na viac než 5 dolárov a v priebehu ďalšieho roku sa zvýšila až na 12 dolárov za barel. To spôsobilo, že Európa aj USA sa dostali do hospodárskej recesie. Stále viac sa zadlžujúce podniky a domácnosti začali obmedzovať svoje výdaje, mnoho priemyselných podnikov začalo prepúšťať svojich zamestnancov. Výsledkom bola rastúca miera nezamestnanosti.

O niekoľko mesiacov sa kríza zmiernila. Embargo bolo odvolané v marci 1974 po pojednávaniach vo Washingtone. Avšak zvýšené ceny ropy pretrvali a následne vyvolali sériu ekonomických recesií, ktoré trvali až do začiatku osemdesiatych rokov, a skončilo dlhotrvajúce povojnové obdobie prosperity.

Z ropného šoku profitovali ropní vývozcovia, predovšetkým OPEC. Najviac postihnutí boli dovozcovia ropy v treťom svete.

Dlhodobé dôsledky ropného embarga zahŕňali snahy o úspory energie, objavy nových ropných nálezísk a reštriktívnejšiu monetárnu politiku, ktorá sa aktívnejšie snažila znížiť infláciu. Západnú Európu a Japonsko, ktoré boli do tej doby skôr pro-izraelské,

¹ <http://www.euroekonom.cz/analyzy/z-ropa03.html> (16.1.2006)

² Zlatý štandard zahŕňoval fixný kurz meny ku zlatu (a taktiež ku všetkým ostatným menám), voľnosť medzinárodného obchodu so zlatom a plnú konvertibilitu národných mien na zlato

začali zaujímať skôr pro-arabské stanoviská, čím sa vytvorilo napätie voči USA (Spojené štáty dovážali z Blízkeho východu iba 12 % ropy oproti 80 % u západoeurópskych krajín a viac než 90 % u Japonska).³

V roku 1978 sa prudko zvýšila cena tejto suroviny v dôsledku iránskej revolúcie, kedy cena vzrástla o takmer 100 %. Cena ropy dosiahla historické maximum v roku 1980 v priebehu druhého ropného šoku. Jej vtedajšia cena premietnutá do dnešnej cenovej hladiny by dosahovala úrovne až 90 dolárov za barel. Hlavným dôvodom bolo exogénne obmedzenie svetovej produkcie ropy, konkrétne o necelých 9 %. Iránska revolúcia zanedlho prerástla do vojny medzi Iránom a Irakom, čo spôsobilo pokles produkcie o ďalších 7 %.⁴

Európa sa po krátkom čase opäť ocitla v ekonomickej recesii. Krajiny začala trápiť v rade prípadov vysoká nezamestnanosť. Hospodárstvo v celej dnešnej Európe prežívalo útlm.

Ekonomickou príčinou oboch ropných šokov bola nerovnováha medzi ponukou a dopytom po rope na svetových trhoch. Dopyt v 70. rokoch totižto prekročil ťažobné kapacity a prírastky spotreby energie (teda aj spotreby ropy) v najrozvinutejších krajinách boli vyššie ako ročné prírastky HDP. Ropa ako lacnejší, účinnejší a „čistejší“ zdroj energie sa začala používať namiesto uhľových palív. Táto skutočnosť bola daná nízkou cenovou hladinou tejto suroviny. Avšak obmedzené zásoby sa začali míňať, a tak začali krajiny ropu dovážať.

---

³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Ropn%C3%BD_%C5%A1ok (26.5.2006)

⁴ <http://www.ieep.cz/seminarc/ds0403.pdf> (13.1.2006)

2.1 USA

Rast ceny ropy v tomto období priniesol mnoho pomerne vážnych problémov krajinám, ktoré boli na spotrebe ropy aj jej produktoch z nej závislé. USA boli jednou z najviac ovplyvnených krajín, a to hlavne kvôli trom faktom:

- USA boli v tom čase nielen najväčším spotrebiteľom, ale aj jej druhým najväčším producentom
- Spojené štáty boli hlavným svetovým nekomunistickým potenciálnym dodávateľom dôležitých energetických substitútov z ropy
- USA podporovali Izrael, krajinu, ktorá viedla vojnu s arabskými krajinami.

Tieto tri skutočnosti mali viacero rôznych dôsledkov pre politické rozhodovania, ktoré ovplyvňovali najbližšiu aj vzdialenejšiu budúcnosť. Z krátkodobého hľadiska bolo dôležité ocenenie ropy vyprodukovanej na domácej pôde a maximalizácia produkcie. Ak by sme sa na problém pozreli z dlhodobého hľadiska, hlavným problémom bola otázka, akým spôsobom zasiahnu ostatné ceny ropy a ďalších zdrojov energie rovnováhu vytvorenú USA v oblasti energetiky.

2.1.1. Krátkodobé problémy a dopady

Po uvalení embarga na dodávky ropy v arabskými krajinami v roku 1973 čelili USA dvom problémom, s ktorými sa ostatné krajiny nemuseli zapodievať. Prvým, už vyššie spomínaným, bola podpora Izraela vo vojne s arabskými krajinami. Druhým problémom bola ich produkcia ropy. Stanovila sa cenová politika pre ropu produkovanú na americkom území. Táto politika mala byť jediným faktorom, ktorý mal určiť priemernú cenu ropných produktov v USA, keďže dve tretiny domáceho dopytu boli stále pokrývané domácou produkciou.

Americkí politici čelili trom jednoznačným bodom:

- *Cenový bod*: ako budú ocenené a zdanené domáce ropné produkty
- *Alokačný bod*: ako bude rozmiestnená obmedzená ponuka ropy medzi užívateľov a priemysel a ako obmedziť dopyt vzhľadom k dostupnej ponuke

• *Makroekonomický bod*: ako bude tento efekt ropnej krízy ovplyvňovať makroekonomické ukazovatele napr. výstup, infláciu, zamestnanosť, príjmy a platobnú bilanciu.⁵

2.1.1.1 Ekonomický rast

Hospodársky rast USA v 70. rokoch bol charakteristický niekoľkými závažnými zvratmi a celkovým zhoršením vývoja syntetických ukazovateľov jeho tempa, stability a rovnováhy.

Dlhodobé priemerné tempo ekonomického rastu⁶ sa spomalilo z 3,5 % v období 1950-1970, na 3,1 % v rokoch 1971-79 a v rokoch 1973-79 dokonca na 2,3 %. Priemerné dlhodobé tempo rastu HNP⁷ v druhej polovici 70. rokov činilo 2,1 %.

Ekonomický vývoj USA mal mnoho spoločných charakterických rysov vo vývoji s ostatnými VKS⁸, ale v niektorých ohľadoch je odlišný. Pre porovnanie sa priemerné tempo reálneho ekonomického rastu v rokoch 1950-70 a 1973-79 pre celok 16 najvyspelejších krajín spomalilo z 4,6 % na 2,4 %, tj. ešte výraznejšie ako to bolo v prípade samotných USA.

V 50. a 60. rokoch rástli totiž ostatné kapitalistické ekonomiky rýchlejšie než hospodárstvo USA. Z uvedených 16 vyspelých kapitalistických krajín v období 1950-70 najpomalšie rástli ekonomiky USA a Veľkej Británie. Zatiaľ čo v rokoch 1973-79 sa výkonnosť americkej ekonomiky v porovnaní s minulosťou zhoršuje v dôsledku 1. ropného šoku, v relácii k ostatným VKS sa zlepšuje. Reálny ekonomický rast USA v druhom spomenutom období je rýchlejší ako vo Veľkej Británii, Dánsku, Švédsku i vo Švajčiarsku a rovnako rýchly ako v NSR a Taliansku.

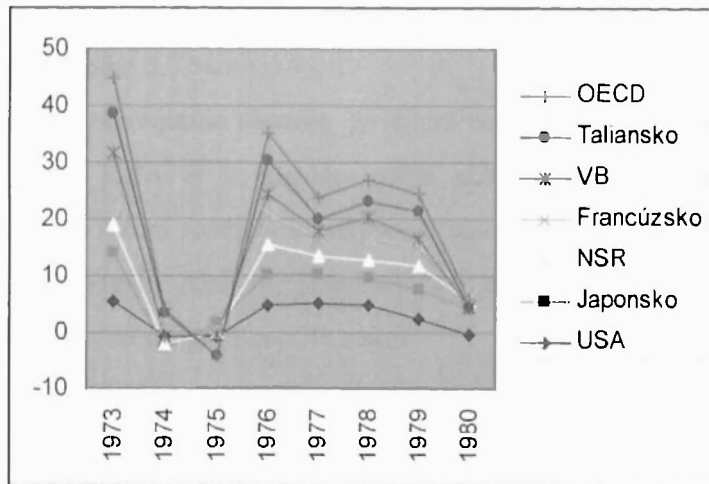
⁵ Schultze, Charles L., Fried, Edward R. Perry, George L.: *Higher oil prices and the world economy: The adjustment problem*, Washington DC: Brookings Institution, 1975, str. 74

⁶ hrubý národný produkt v stálych cenách

⁷ hrubý národný produkt

⁸ Industrial countries v terminológii západných štatistik

Graf č.1: Tempo reálneho rastu HDP hlavných VKS v rokoch 1973-80, v %

Zdroj: *Economic Outlook OECD*⁹

Pri pohľade na vývoj reálneho ekonomického rastu v 70. rokoch je podstatné to, že pomalý dlhodobý trend ekonomického rastu bol predovšetkým prejavom častejšieho striedania hospodárskych cyklov ekonomického vývoja. To sa prejavovalo častejším výskytom hospodárskych kríz a ich stúpajúcou závažnosťou. Hovoríme o krízach, ktoré sa dostavili v polovici a na konci 70. rokov a ktoré boli silne ovplyvnené dvoma ropnými šokmi. Hospodárska kríza po 2. ropnom šoku mala podobu prehĺbujúcej sa stagnácie a tým sa aj odlišuje od obdobia 1974-79, ktoré nasledovalo po 1. ropnom šoku. Štvornásobný vzostup ceny ropy vyvolal krízu, ktorá trvala jeden a pol roka a bola nasledovaná štvorročnou konjunktúrou. Na 2. ropný šok, kedy ceny rástli z 13 na 30 dolárov za barel, reagovala americká ekonomika pomaly sa presadzujúcou, ale stále hlbšou krízou, ktorá trvala 3,5 roka.

Ropné šoky neboli jedinou príčinou krízového vývoja 70. rokov, avšak ďalšími príčinami sa nebudeme podrobnejšie zaoberať, keďže to už nie je cieľom tejto práce.

2.1.1.2 Rast nezamestnanosti

Vývoj problému nezamestnanosti v USA bol v 70. rokoch dosť nepriaznivý. Priemerná miera nezamestnanosti síce kolísala v rámci jednotlivých cyklov, ale v každom

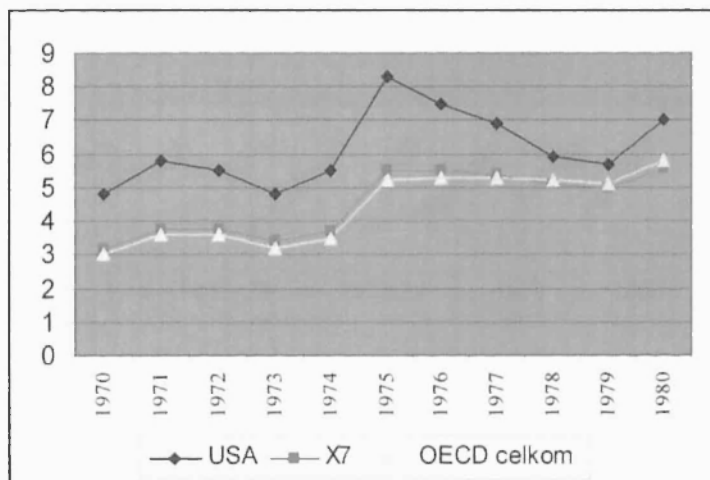
⁹ Economic Outlook OECD, č.32, december 1982, str. 154

nasledujúcom cykle bola vždy vyššia a vyššia. V druhej polovici 60. rokov sa pohybovala pod 4% hladinou všetkých pracovných síl, v prvej polovici 70. rokov medzi 4,5 % a 5,7 %, v druhej polovici už medzi 5,7 % a 8,3 %.

Medzinárodné porovnanie ukazuje, že miera nezamestnanosti bola takmer po celé povojnové obdobie v USA aj v Kanade vyššia ako v krajinách Západnej Európy a Japonska. Hlavným faktorom rozdielu v pohybe nezamestnanosti bol predovšetkým rozdiel v tempe ekonomického rastu. Ako sme poukázali skôr, ekonomický rast v Západnej Európe bol rýchlejší ako v USA až do polovice 70. rokov.

Graf č. 2: Miera nezamestnanosti v USA a VKS ako celku 1970-1980 v %

Zdroj: *Economic Outlook OECD*¹⁰

2.1.1.3 Zrýchľovanie inflácie

V 70. rokoch v dlhodobom trende pokračoval v USA proces zrýchľovania inflácie, ktorý bol viditeľný už od polovice 60. rokov. Inflácia sa zvyšovala aj v ostatných VKS, u niektorých krajín s menším omeškaním (v Západnej Európe napr. až po roku 1968).¹¹

Ak sa pozrieme na index spotrebiteľských cien¹² v 16 najvyspelejších krajinách, tak v rokoch 1950-70 bolo priemerné tempo rastu CPI 3,8 % a v období 1970-79 8,7 %. V USA sa tempo rastu inflácie v tomto období zvýšilo z 2,4 % na 7,0 %.¹³

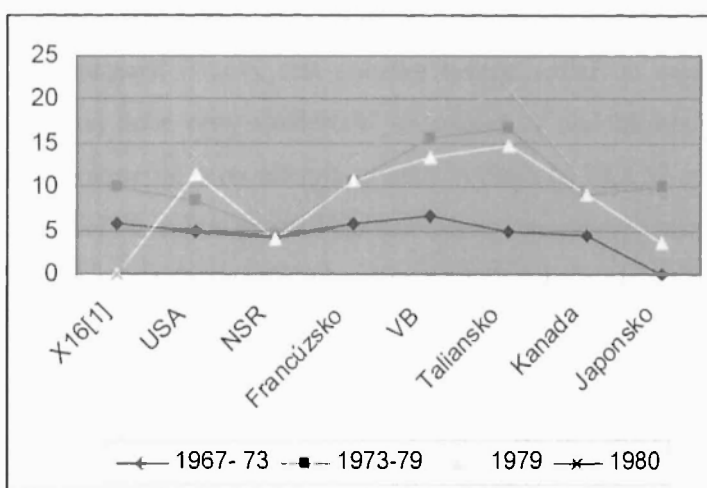
¹⁰ Economic Outlook OECD, c. 32, december 1982, str. 165

X7 znamená 7 najväčších ekonomík vrátane USA

¹¹ Britton, A.: *Macroeconomic policy in Britain 1974-87*, Cambridge University Press, 1991, str. 127

V medzinárodnom porovnaní nie je vývoj zrýchlenej inflácie v USA v 70. rokoch až taký nepriaznivý, ako sa zdá na prvý pohľad. Sú krajiny, v ktorých bolo tempo rastu rýchlejšie (napr. NSR, Rakúsko, Švajčiarsko, Holansko), potom krajiny, v ktorých rástla inflácia približne rovnakým tempom (napr. Belgicko) a nakoniec krajiny, ktoré boli na tom ešte o niečo horšie ako USA (Japonsko, Francúzsko, Taliansko, Veľká Británia, Kanada a Švédsko).

Graf č. 3: Ročné tempo rastu CPI v %

Zdroj: *Economic Outlook OECD* č. 30, 32¹⁴

Americká ekonomika mala veľký vplyv na svetovú ekonomiku, zvlášť dolár a jeho úloha v medzinárodných obchodných a peňažných vzťahoch. Vzhľadom k úlohe amerického peňažného a kapitálového trhu v svetovej ekonomike mali fluktuácie tempa americkej inflácie mnohonásobne väčší vplyv na chod svetovej ekonomiky, na vývoj inflácie v ktorejkoľvek inej vyspelej kapitalistickej ekonomike. Na začiatku 60. rokov bola cenová hladina v USA viac-menej stabilná, no v ďalších rokoch sa začína tempo inflácie zrýchľovať, a to v troch vlnách: 1965-70, 1970-75, 1975-80 a jej vrcholy (1970, 1975 a 1980) boli stále vyššie a vyššie. V nasledujúcich dvoch rokoch, kedy doznievala ropná kríza, trend meranej inflácie sa začal zmiernovať a zo vzostupného sa začal meniť na zostupný.

¹² Ďalej CPI

¹³ Maddison, A; Western economic performance in the 1970s, a perspective and assesment, Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review, č. 134, október 1980, str. 283

¹⁴ X16 Priemer najvyspelejších 16 ekonomík okrem Japonska

Tabuľka č.1: Položky CPI v rokoch 1965-81, priemerné ročné prírastky za obdobie
1965-1981, v %

Rok/Položky CPI	Všetky položky	Tovary celkom	Služby	Energia
1965-70	3,82	3,08	5,12	2,08
1971-74	6,20	6,45	5,77	11,00
1975-79	8,08	7,50	9,00	11,76
1980-81	12,65	10,85	15,26	16,69

Zdroj: *Economic Report of President 1981, str. 286*¹⁵

Tabuľka č. 1 nám ukazuje, že stagnujúce ceny energie v 60. rokoch, mali priaznivejší vplyv na miernejší cenový rast položky tovary, zatiaľ čo najdynamickejšou zložkou indexov boli v tej dobe ceny služieb. V 70. rokoch, v období ropných šokov, sa v rokoch 1974 a 1979 priemerné ceny energie prudko zvyšujú (o 29,3 % resp. 25,2 %) a vďaka nim v prvej polovici 70. rokov predstihuje rast cien tovarov tempo rastu cien služieb. V druhej polovici 70. rokov rastú ceny služieb stále rýchlejším tempom, zatiaľ čo rast cien tovarov v tomto období sa postupne spomaľuje. Ani 2. ropný šok nedokázal zrýchliť rast cien tovarov natoľko, aby predbehol rast cien služieb.

V 70. rokoch sa najväčšie cenové vzostupy udiali v oblasti energetických zdrojov (1974, 1975, 1979 a 1980). V oblasti priemyselných výrobkov, určených pre konečný aj investičný dopyt, sa v rokoch, kedy ceny energie rástli miernejším tempom, cenový rast pomerne rýchlo spomaľoval (1970-72). V druhej polovici 70. rokov, po prvej ropnej kríze, sa však tieto tempá iba zvyšovali.

Rýchle tempá rastu cien priemyselných materiálov, vrátane energie, neodrážali len samotné vzostupy ropy, ale aj dvojitú devalváciu doláru (1971,1973) a taktiež kolísanie jeho kurzu, predovšetkým pokles v priebehu rokov 1976-79.

Ako vlny vzostupov cien surovín, tak i ropné šoky sa dostavili veľmi skoro po poklese relatívnej hodnoty doláru. Možno usúdiť, že táto forma destabilizácie cien na svetových trhoch, (ktorú je možné vysvetliť tým, že exportéri surovín a ropy sa snažili vykompenzovať úbytok reálnej hodnoty svojich exportov kvôli poklesu hodnoty doláru zvyšovaním cien) bola do značnej miery ovplyvnená tými činiteľmi, ktoré determinovali zostupný vývoj hodnoty doláru, a to: inflácia v USA, vývoj americkej platobnej bilancie a

¹⁵ Prepočty podľa údajov v *Economic Report of the President 1981, str. 286*; prírastky za roky 1980-81 na základe údajov, ktoré nie sú očistené od sezónnych vplyvov

peňažnej politiky, zmeny v mechanizme fungovania amerického peňažného trhu, relatívny pokles konkurencieschopnosti americkej priemyselnej výroby, ale aj očakávanie ohľadne ich budúceho vývoja.

Profil inflačného vývoja sa v 70. rokoch za profilom cyklu dost' zreteľne oneskoruje. Inflácia vrcholí v krízových rokoch (a nie tesne pred nimi) a klesá až s nástupom oživenia. Navyše, inflácia sa v jednotlivých cykloch dostáva na stále vyššiu úroveň, dlhodobý trend priemernej inflácie rastie, nehľadiac na hĺbku krízy.

Toto zvláštne chovanie vzťahu inflácie a nezamestnanosti možno vysvetliť rôznymi spôsobmi: Obe ropné krízy znamenali prudký nárast cien dovážanej a masovo spotrebúvanej komodity, po ktorej dopyt bol v tých časoch krátkodobo cenovo nepružný. Okrem efektu inflačného sa tu objavil aj efekt deflačný. Ten vyplýval zo zníženia reálnych disponibilných príjmov spotrebiteľov ropy a ropných produktov. Oba efekty pôsobili popri sebe a zároveň proti sebe v zložitých spojeniach a k tomu situáciu neľahčovala hospodárska politika¹⁶.

Hospodársky cyklus bol v tomto období významne formovaný štátnou makroreguláciou, ktorá kládla vždy v ďalšom období väčší dôraz na pozitívny ekonomický rast než na bolestivú dezinfláciu. Predovšetkým z tohto dôvodu má dlhodobý trend inflácie rastúcu tendenciu a až v roku 1982 bol zvrátený vďaka "upusteniu" od núteného pozitívneho ekonomického rastu a jeho ďalších dôsledkov.

2.1.1.4. Platobná bilancia

Na prelome 60. a 70. rokov sa obchodná bilancia začínala vykazovať pasívny trend a zhoršovanie tohto trendu pokračovalo až dokonca 70. rokov. Pasivita bilancie tovarov sa nezhoršovala len absolútne, ale aj vo vzťahu k HNP.

Tento dlhodobý trend však zakrýva značné výkyvy, ktoré sa objavujú v ročných údajoch. V roku 1970, kedy stagnuje ekonomický rast, sa obchodná bilancia zlepšuje. Avšak v nasledujúcich rokoch 1971, 1972 a 1974 nastáva fáza prudkého zhoršenia situácie, ktorá sa po prvej ropnej kríze opäť zlepšuje a obchodná bilancia prechádza do aktivity. V

---

¹⁶ Tá bola po prvom ropnom šoku viac stimulatívna ako po druhom a v oboch prípadoch dost' ovplyvnila vtedajšiu makroekonomickú situáciu. V prvom prípade, po roku 1975, dost' napomohla prispôsobeniu ekonomiky na zmeny relatívnych cien. V druhom prípade, po roku 1979, postupne stále viac zvýrazňovala jeho deflačné a dezinflačné účinky a napomohla čiastočnému presadeniu štrukturálnych zmien

d'alších rokoch sa situácia v priebehu hospodárskeho oživenia výrazne zhoršuje a až kríza na prelome 70. a 80 rokov ju dostáva späť do aktíva.

Ak americká ekonomika zaznamenala ekonomický rast, chovanie bežného účtu platobnej bilancie signalizovalo určitý sklon americkej vonkajšej rovnováhy k pasivite a naopak, v čase stagnácie alebo krízy bola bilancia aktívna. Tento kontracyklický pohyb bilancie tovarov sa objavil prvý raz v 60. rokoch a postupne silnel.¹⁷

Túto štrukturálnu nerovnováhu vonkajších vzťahov USA nedokázala zlikvidovať ani dvojitá devalvácia doláru. Dolár po celé obdobie 70. rokov klesal, čo len zosilňovalo sklon k štrukturálnej nerovnováhe.

Podstatné zhoršenie americkej ekonomiky v 70. rokoch sa však v porovnaní s ostatnými vyspelými ekonomikami, ktorých objem HNP je podstatne nižší ako objem amerického, nezdalo také rozsiahle. Odrážala totiž nielen rastúcu dovoznú náročnosť konjunktúry, ale aj zvláštne podmienky 70. rokov, konkrétne platby za dovozy ropy.

Je pozoruhodné, že zatiaľ čo ostatné veľké vyspelé ekonomiky vonkajšiu nerovnováhu spôsobenú prvým ropným šokom prekonávajú dosť skoro, nerovnováha v USA má tendenciu sa v tých časoch zhoršovať. V týchto rokoch rastie americká ekonomika rýchlejšie než ekonomiky západoeurópske, čo znamenalo, že sa mohla intenzívnejšie prejavovať jej importná náročnosť. Avšak na druhej strane, je pravdepodobné že sa týmto ekonomikám darilo znižovať závislosť na dovoze ropy a zvyšovať výkonnosť exportu viac, než sa to darilo Spojeným štátom.

---

¹⁷ Tento vývoj pripomína tzv. "anglickú nemoc", kedy kontracyklický pohyb britskej platobnej bilancie pôsobil ako brzda ekonomického rastu a viedol ku známym "stop and go" cyklom. Odrážal štrukturálnu nerovnováhu, ktorá plynula z kombinácie rastúcej importnej závislosti britskej ekonomiky a z jej klesajúcej konkurencieschopnosti vo vzťahu k zahraničným výrobcom.

Tabuľka č. 2: Saldo bežného účtu platobnej bilancie hlavných VKS,
miliardy US dolárov

Rok/Krajina	USA	Japonsko	NSR	Francúzsko	VB	Taliansko	X ₂₃ ¹⁸
1973	7,14	-0,14	4,60	-0,97	-2,40	-2,66	10,14
1974	4,86	-4,69	10,28	-6,20	-7,66	-8,02	-25,06
1975	18,28	-0,68	4,04	-0,24	-3,37	-0,75	2,31
1976	4,38	3,68	3,94	-5,71	-1,58	-2,82	-17,27
1977	-14,11 ¹⁹	10,92	4,09	-3,10	-0,07	2,46	-24,78
1978	-14,07	16,53	9,17	3,29	1,80	6,20	9,81
1979	1,41	-8,75	-5,26	1,25	-1,83	5,55	-30,66
1980	3,72	-10,70	-10,40	-7,40	7,50	-9,60	-72,70

Zdroj: *Economic Outlook OECD*²⁰

Úhrnné pasívne saldo bolo stále vo väčšej miere financované na vrub amerických rezervných aktív a americké menové rezervy sa vôbec na tomto financovaní nepodieľali, práve naopak, aj tie rástli na vrub rastu menových dolárových pohľadávok neamerických centrálnych bánk.

To však znamenalo, že po kríze 1974-75 bola dôvera neamerických subjektov, hlavne centrálnych bánk tak veľká, že ochotne financovala odliv zahraničného kapitálu do zahraničia a pasivitu amerického zahraničného obchodu.

Toto bola dosť prekvapivá situácia, ktorá len potvrdzovala, že USA ťažili z pretrvávajúcej príťažlivosti amerických peňažných a kapitálových trhov a z dôvery v hodnotu a likviditu dolárových aktív.

Americká ekonomika bola v tom čase viac uzavretejšou než ekonomiky ostatných VKS a pomer salda vonkajšej nerovnováhy k americkému HNP je pomerne nízky. "*Preto na vzájomné pôsobenie vnútornej a vonkajšej nerovnováhy, prebiehajúce premenou pasivity platobnej bilancie prostredníctvom klesajúceho kurzu doláru a rastúcich dovozných cien do vnútornej inflácie, mali USA slabší bezprostredný vplyv, ako mala na túto vnútornú infláciu rozpornosť domácich rozdeľovacích procesov a produkčných možností americkej ekonomiky.*"²¹

¹⁸ 23 krajín OECD celkom

¹⁹ Bez odpisu indického dlhu

²⁰ *Economic Outlook OECD*²⁰, č.30, december 1981, s. 143

²¹ Citované z: Kreuter, Josef: *Ekonomika USA v letech 1975-80. Některé problémy vnitřní a vnější rovnováhy*, Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1983, str. 82

Váha amerického hospodárstva vo svetovej ekonomike je stále v množstve ohľadov dominantná a vývoj ekonomiky ovplyvňuje svetové komoditné a kapitálové trhy a ich prostredníctvom ďalšie ekonomiky, ktoré sú na týchto svetových trhoch značne závislejšie ako USA.

2.1.2 Dovozy, dovozné ceny a embargo

Podiel dovozu ropy na celkových dovozoch VKS sa zvýšil z 11 % v roku 1963 na 22 % v roku 1979²² a keďže v USA v roku 1979 tvoril tento podiel skoro 30 %, značne predstihovali ostatné krajiny. Pritom Spojené štáty bola v tom čase dobre vybavené energetickými zdrojmi a boli najväčším producentom ropy na svete.

V roku 1973 dovážali Spojené štáty americké 6,0 mil. barelov denne, v roku 1979 7,8 mil. barelov a boli jedinou krajinou, ktorá v tomto období zvyšovala fyzické objemy dovozov ropy. Najvyššiu úroveň, ktorú USA dosiahli v roku 1977, bolo 8,5 mil. barelov za deň, čo činí jednu štvrtinu všetkých svetových dovozov ropy v tom období.²³

USA v porovnaní s ostatnými ekonomikami boli taktiež jedinou krajinou, u ktorej podiel dovozu na spotrebe celkovej energie medzi rokmi 1973 a 1979 stúpala (viď tabuľka), zatiaľ čo v iných krajinách klesal, a to nie len vo Veľkej Británii, ktorá začala byť v oblasti ropy 70. rokoch sebestačná. Týkalo sa to aj iných vyspelých krajín ako napr. Japonska, Talianska či Francúzska. V tabuľke č. 6 taktiež môžeme vidieť, že náročnosť amerického exportu na dovozy energie sa v priebehu rokov 1973-78 zvýšila takmer o pätinu, zatiaľ čo v ostatných veľkých VKS sa zhruba o jednu pätinu znížila. Vo Veľkej Británii sa vďaka rozmachu vlastnej produkcie znížila ešte viac.

---

²² Schultze, Charles L., Fried, Edward R. Perry, George L.: *Higher oil prices and the world economy: The adjustment problem*, Washington DC: Brookings Institution, 1975, str. 75. Svetové exporty rástli v rokoch 1963-73 tempom 8,5 % a v rokoch 1973-1979 tempom 4,5 % ročne.

²³ Economic Report of the President, 1980

Tabuľka č. 3: Závislosť na čistých dovozoch ropy v rokoch 1973-79

Krajina/Rok	milióny barelov denne			% celkovej spotreby energie		vývoj relácie k reálnemu HNP, indexy		
	1973	1978	1979	1973	1978	1973	1978	1979
USA	6,0	8,0	7,8	17	22	100	118	112
Japonsko	5,5	5,3	5,6	83	73	100	80	80
Francúzsko	2,6	2,2	2,4	71	59	100	73	77
NSR	2,9	2,7	2,8	55	53	100	84	84
Taliansko	2,1	1,9	2,0	79	63	100	81	81
VB	2,3	0,9	0,4	52	20	100	37	16

Zdroj: Kreuter, J.²⁴

Podľa nasledujúcej tabuľky je však úroveň relácie dovozu palív k HNP v USA nižšia než v piatich najväčších vyspelých kapitalistických krajinách a v období 1974-79 činila v priemere len 1,8 %. Ak by sme sa však pozreli na účet za rok 1980, USA doviezlo 73,8 mld dolárov ropy a ropných výrobkov pri objeme 2,6 mld dolárov HNP v bežných cenách, čo činí 2,8 %. Táto úroveň už zodpovedá úrovni NSR a Veľkej Británie v predchádzajúcom roku. Tým sa USA podstatne priblížili miere dovozných závislostí ostatných VKS.

Tabuľka č. 4: Dovozy ropy ako % hrubého národného produktu VKS v rokoch 1968-79

Krajina/Rok	1968-73	1974-79
USA	0,2	1,8
Japonsko	1,9	4,6
Francúzsko	1,4	3,4
NSR	1,0	2,7
Taliansko	1,6	4,4
VB	1,7	2,6

Zdroj: Kreuter, J.²⁵

Z týchto faktov je jasné, že americká ekonomika je na dovozoch ropy rovnako závislá ako ostatné vyspelé krajiny. Ani napriek obrovskej vlastnej produkcii nie je nejako výrazne nezávislejšia na svetovom trhu ropy než ostatné zeme. Avšak oproti tomu je

^{24,25} Kreuter, Josef: *Ekonomika USA v letech 1975-80. Některé problémy vnitřní a vnější rovnováhy*, Ekonomický ústav ČSAV, Praha 198, str. 84

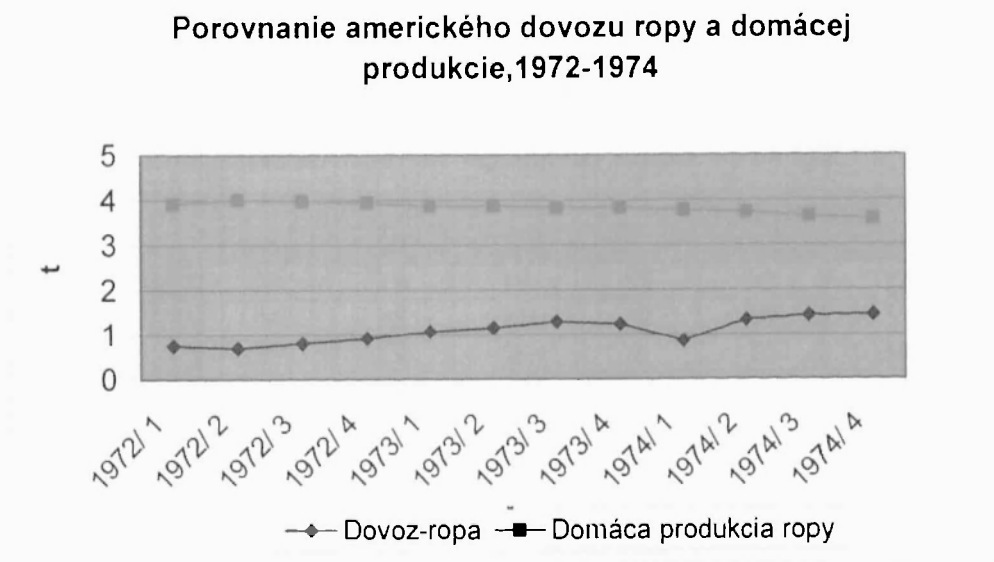
podstatne viac než ostatní na tomto trhu závislá americká obchodná a platobná bilancia. Fluktuácia a hlavne kolísanie cien na tomto trhu ovplyvňovali americkú obchodnú bilanciu o tretinu až o polovicu silnejšie ako v prípade ostatných VKS. A táto tendencia sa v priebehu 70. rokov stále zvyšovala tak, ako narastal podiel dovozu palív, predovšetkým ropy. Príčinou tohto vývoja boli cenové vzostupy, ktoré značne zvýšili hodnotové ukazovatele ropných dovozov vo všetkých VKS, v USA špeciálne aj vysoké a rastúce fyzické objemy importov.

Na začiatku 70. rokov začali prudko rásť fyzické objemy dovozu ropy, tj. od doby, kedy začína absolútne klesať domáca produkcia ropy. Tento trend trval až do roku 1977, tj. aj počas obdobia 1973-74, kedy prudko rástli ceny (po tom, čo arabské krajiny uvalili na niekoľko mesiacov embargá na vývoz ropy). Zatiaľ čo embargo bolo vyhlásené v polovici októbra, efekt na námorné dodávky sa dostavil postupne. Náznaky zmeny množstva dovozu ropy sa nedostavili pred decembrom daného roku a najnižšie množstvo dodávok bolo evidované až vo februári 1974. Situácia sa začala zlepšovať v apríli, po skončení embarga a množstvo dovážanej suroviny začalo pomaly stúpať, až dosiahlo pôvodnú úroveň v treťom kvartáli 1974.²⁶

---

²⁶ Kreuter, Josef: *Ekonomika USA v letech 1975-80. Některé problémy vnitřní a vnější rovnováhy*, Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1983, str. 85

Graf č.4: Porovnanie amerického dovozu ropy a domácej produkcie, 1972-1974

Zdroj: Federálna správa energetiky (FEA) data

Až po roku 1977 sa začína trend zvyšovania dovozu tejto suroviny meniť. Domáca produkcia prestáva klesať, mierne klesajú objemy dovozu ropných produktov a stagnujú objemy dovozu surovej ropy. Druhý ropný šok 1979-80 potom tieto trendy ešte urýchlil. V hospodárskej kríze, ktorá začala okolo roku 1980, sa spotreba energie a zvlášť ropy citeľne znižuje, dovoz ropy a ropných produktov medzi týmito rokmi v súhrne klesá zhruba o 19 %, aj keď reálny HNP stagnuje.

Medzinárodné porovnanie s ostatnými ekonomikami ukazuje odlišnosti americkej ekonomiky v 60. a 70. rokoch ako v úrovni, tak aj v trende energetickej náročnosti reprodukčného procesu. V porovnaní s ostatnými vyspelými krajinami v USA v roku 1978, po priaznivom zvrate trendu, bola táto energetická náročnosť stále ešte o polovicu alebo až o dvojnásobok vyššia. Podľa týchto údajov sa v USA zvyšovala v období 1960-78 (podobne ako v Taliansku), naproti tomu v ostatných krajinách môžeme hovoriť skôr o jej poklese alebo stagnácii. V rokoch 1973-78 vo všetkých ekonomikách táto náročnosť klesá, najviac vo Francúzsku a Japonsku, o viac ako 10%.

Americká ekonomika je pritom v 70. rokoch podstatne menej závislá na rope ako napr. Európa. Od začiatku 50. rokov je podiel tekutých palív v americkej energetickej obchodnej bilancii síce dosť vysoký, ale pomerne stabilný. Pohybuje sa v rozmedzí 40 a

45 % a začiatkom 60. rokov sa udržiava na rovnakej výške. Pokles úlohy tekutých palív bol v americkej energetike nahradený vzostupom obchodného podielu plynu. Ak to porovnáme s Európou, tá bola v minulosti silno závislá na pevných palivách, ako ilustrujú napr. roky 1973 a 1979 (podiel pevných palív 60 % resp. 55 %).

Tabuľka č. 5: Energetická bilancia Severnej Ameriky a Západnej Európy, v %

Krajina	USA + Kanada			Západná Európa		
	1960	1973	1979	1960	1973	1979
Energ.bilancia/Rok						
Pevné palivá	22	18	19	56	22	22
Tekuté palivá	44	45	45	32	60	55
Plyn	27	29	26	2	10	14
Vodná sila	6	6	6	10	6	8
Jadrová energia	-	1	4	-	2	3

Zdroj: Kreuter, Josef²⁷

Vývoj ceny ropy na vnútornom americkom trhu bol komplikovaný už od 30. rokov a jeho zložitosť v 70. rokoch ešte vzrástla. Môžeme sa domnievať, že systém regulácie tvorby cien a predovšetkým daňová politika USA rozhodujúcim spôsobom ovplyvnila vysokú energetickú náročnosť americkej ekonomiky, nedostatočné prispôsobenie americkej ekonomiky na 1. ropný šok a stimulovala rast podielu dovozu na ropnej bilancii až do 70. rokov. Hlavnými dôvodmi tejto skutočnosti boli:

- zložka nepriamej dane v cene ropných produktov bola veľmi nízka, takže ropné produkty boli v tejto krajine lacnejšie v porovnaní s inými krajinami VKS a ich ceny nestimulovali úspory v konečnej spotrebe.

- zložitý systém rôznych úrovní cien domácej ropy (podľa veku vrtu) a cien dovážanej ropy, doplnený o odvody, ktorý fakticky podnietil americké rafinérie ropu dovážať. Okrem toho že domáca ťažba ropy v USA kulminovala okolo roku 1970 a od tej doby v dôsledku vyčerpania domácich zásob v trende klesá.²⁸

^{27,28} Kreuter, Josef: *Ekonomika USA v letech 1975-80. Některé problémy vnitřní a vnější rovnováhy*, Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1983, str. 86

2.1.3 Reálny príjem a spotreba

Dopad ceny ropy na deflátor spotreby určoval dopad na celkovú spotrebu. Toto obnáša domnienku, že skutočná spotreba je determinovaná reálnym disponibilným príjmom a tieto zmeny v relatívnych cenách medzi rôznymi kategóriami spotreby nemajú žiaden efekt na celkovú spotrebu. Tento postup neodhadoval priamo samostatné efekty vysokých cien na spotrebu ropných produktov a ostatných komodít, hoci reálny pokles v spotrebe ropných produktov, ktorý boli pozorovaný, mohol redukovať váhu týchto produktov a tým aj zmenu ich ceny (podľa zmeny deflátoru).

Dopad ceny ropy na deflátor spotreby zahŕňal váhu cien produktov, ktoré nakúpili spotrebiteľia priamo, hlavne benzín a vykurovacie oleje, a taktiež váhu začlenenú do ostatných tovarov a služieb, ktoré spotrebiteľia využili alebo nakúpili. Aj keď cena všetkých ropných produktov rástla, okrem tých, ktoré nakúpila vláda, očakávalo sa, že časom sa tieto prechody od nižších cien k vyšším, aspoň v niektorých prípadoch, zmiernia.

Ďalším predpokladom bolo, že poplatky za prenájom áut prekonajú rast nákladov benzínu v krátkej dobe. Na druhej strane sa očakávalo, že vyššie ceny pre pohonné látky, používané v strojárskom priemysle, sa objavia v bežných cenách, avšak v dosť veľkom oneskorení.

Rozdelenia rastov cien boli len nutne odhadované, neboli podstatné pre výsledky, ktoré sa získali z makroekonomického modelu. Najpodstatnejším faktorom bolo, že všetky tieto nárasty v tržných hodnotách boli prerozdelené v konečných nákupoch, či to už bola priama položka, napr. benzín, alebo nepriama ako petrochemikálie, ktorých zvýšenie sa prejavilo na spotrebiteľských cenách až o periódu neskôr.

Tabuľka č.6: Percentuálny nárast v deflátoře spotreby zodpovedajúci nárastu cien ropy

1973/4	1974/1	1974/2	1974/3	1974/4
0,62	2,37	3,40	3,47	3,55

Zdroj: George L. Perry²⁹

²⁹ Schultze, Charles L., Fried, Edward R., Perry, George L.: *Higher oil prices and the world economy: The adjustment problem*, Washington DC: Brookings Institution, 1975, str. 90

Tieto dopady deflátoru nereprezentujú nárast v hodnotách produktov prispôsobených pre ceny zásob a obchodnú maržu. Pre každý štvrtrok boli počítané ako množstvá používané v danom štvrtroku a vynásobené zmenou medzi cenami ropy v určitom štvrtroku a cenami v treťom štvrtroku 1973.

Nárast o 3,5 % v deflátovej spotrebe a nasledujúci pokles v reálnom dôchodku sú „ošetrené“ modelom, iba v prípade, že vychádzajú zo všeobecného cenového nárastu. Zvyšovanie cien sa sústredilo na produkty ropy a aj keď prudko zvýšená cena viedla k redukcii nákupov spotrebiteľa, časť celkového zníženia absorbovali zahraniční producenti. Táto časť sa však nepremietla do zníženej produkcie domácich výrobkov a služieb.

Ak by sa neurobili potrebné opatrenia, vývoj by sa uberal nesprávnym smerom.

2.1.5 Predaj automobilov

Žiadny z modelov, ktorý používal údaje o cenách benzínu, neudáva žiadne vysvetlenie aj k predaju automobilov.

George L. Perry odhadol dopady na celkovú spotrebu z tohto zdroja využitím rezíduí odhadnutých z rovnováhy dopytu po automobiloch v Michiganskom modeli³⁰. „Skutočná hodnota dôchodku, GNP a ostatné podstatné premenné sú použité pri výpočte týchto rezíduí, ktoré mali hodnotu blížiacu sa k nule v dvoch štvrtrokoch pred ropným šokom.“³¹ Najvyšší pokles predaja áut počas ropnej krízy bol v druhom štvrtroku 1974, kedy tento pokles dosiahol 6,9 miliardy dolárov. Ako ďalej George L. Perry predpokladal, „asi polovica týchto deficitov sa odráža v ostatných výdajoch, druhá polovica sa usporí.“

Výrobcovia sa v týchto časoch vysokých cien ropy začali zameriavať na autá malých a stredne veľkých modelov, keďže tie nemali takú vysokú spotrebu.

Automobilky zaviedli značné zľavy, rovnako ako boli poskytované iné zľavy v dôsledku vysokých cien na začiatku roku 1974. Predaj domácich áut sa zlepšili z odhadnutého ročného objemu 5,75 milióna áut v decembri 1974 na 7,25 milióna vo februári 1975. Po zrušení zliav sa tieto predaje opäť znížili na 6 miliónov. Nárast a

³⁰ Výsledky Michiganského modelu sú sumarizované v jednotlivých štvrtrokoch od času pred 1. ropnou krízou až po koniec roku 1977 a popisujú, aké zmeny nastali v makroekonomických premenných ako napr. HDP a jeho komponentoch, reálnom výstupe, nezamestnanosti a priemerných cenách.

³¹ Citované z Schultze, Charles L., Fried, Edward R., Perry, George L.: *Higher oil prices and the world economy: The adjustment problem*, Washington DC: Brookings Institution, 1975, str. 92

nasledovný pokles najviac ovplyvnila kategória malých áut, keďže najväčší dopyt bol v tej dobe po nich.

Automobily spotrebovali a spotrebovávajú najväčšiu časť z ropných produktov. V roku 1978 sa v USA spotrebovalo viac ako 80 miliárd galónov³² benzínu, čo je skoro 15 % celkovej spotreby energie v tejto krajine. V roku 1979 opätovný nárast cien ropy, a teda aj benzínu, spôsobil presun dopytu k malým a hospodárnejším modelom áut.

2.1.6 Čisté vývozy

Ďalším podstatným transferom príjmov bol presun od spotrebiteľov k zahraničným producentom ropy. Dalo sa predpokladať, že v krátkom čase vývozy producentov ropy budú rásť, avšak ťažko sa dalo odhadnúť, aký rýchly tento rast bude, zvlášť z krátkodobého hľadiska. Pre vtedajší účel boli vytvorené odhady dopadov čistých vývozov. Z týchto odhadov môžeme rozlíšiť tri typy efektov, ktoré vyplývali zo zvyšovania cien:

- efekt ceny ropy rastúcej s objemom amerických ropných dovozov,
- efekt na americký export zlepšením obchodného prebytku producentmi ropy a zhoršením tohto prebytku ostatnými spotrebiteľmi,
- efekt na americký import ostatných statkov než ropy spôsobený poklesom HDP, zapríčineným ropným šokom.

Prvé dva efekty boli spočítané tak, aby približne sedeli so svetovými projekciami ropných obchodov, ktoré boli vytvorené editormi tejto kapacity. V porovnaní s rastúcim trendom dovozu ropy, ktorý bol očakávaný ešte pred prudkým nárastom cien, množstvo ropných dovozov do Spojených štátov sa ustálilo pre najbližšie roky, a teda zaostávalo za predchádzajúcim trendom zvyšovania množstva cien v období 1974-77.

Od roku 1977 ročné dovozy boli odhadnuté na 1,5 miliardy barelov, pod úroveň „trendu nízkych cien“. Keby bola cena ropy 10 dolárov za barel, stále by museli platiť USA o 9,5 miliardy viac za dovoz ropy v porovnaní s nižšími cenami pred ropnou krízou.

Ako reakcia na zmeny obchodného prebytku vychádzajúceho z cien ropy, americké exporty rástli postupne až na úroveň, ktorá bola o 6 miliárd dolárov vyššia, ako by bola v roku 1977 v prípade pokračovania predchádzajúceho trendu. Tento celkový zisk na exportoch bol prebytkom medzi narastajúcim exportom do krajín vyvážajúcich ropu, voči

---

³² 1 galón=3,78 litra

poklesu určitého rozsahu exportov do rozvojových krajín, ktoré museli zastaviť nárast dovozu kvôli vysokým cenám ropy. Ukážka týchto dvoch efektov je v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka č. 7: Efekty vyšších cien ropy na čisté vývozy, miliardy dolárov³³

Import alebo export	1974	1975	1976	1977
Ropné importy (mld. barelov)	-0,5	-0,7	-1,2	-1,5
Ropné importy	+14,0	+13,9	+11,3	+9,5
Čisté exporty	-12,0	-11,3	-6,9	-3,4
Čisté exporty (v cenách roku 1958)	3,0	4,3	7,0	9,2

Zdroj: George L. Perry³⁴

³³ Tabuľka ukazuje rozdiel v každom roku, zodpovedajúci vyšším úrovniam svetovej ceny ropy pred tým, ako boli zahrnuté odvodené efekty z rôznych úrovni americkej ekonomickej aktivity.

³⁴ Schultze, Charles L., Fried, Edward R., Perry, George L.: *Higher oil prices and the world economy: The adjustment problem*, Washington DC: Brookings Institution, 1975, str. 94

3. Porovnanie rastu cien ropy od roku 1999 s rastom v 70. rokoch

Cena ropy rastie do výšin veľmi rýchlo. V auguste 2005 bola cena WTI³⁵ na hranici 67 dolárov za barel a tento rok presiahla už aj hranicu 70 dolárov za barel. Táto situácia sa veľmi podobá tej v 70. rokoch, ktorú sprevádzala vždy celosvetová recesia a rastúca inflácia. Napriek tomu v dnešných časoch má celosvetový HDP³⁶ rastúci trend a inflácia ostáva nízka. Prečo je to tak?

Je viac dôvodov prečo sa neopakuje situácia z minulého storočia:

- Prvým dôvodom je, že nárast cien ropy prišiel v čase krátko po prudkom kolapse na začiatku roku 1999, kedy boli ceny na najnižších reálnych úrovniach (prispôsobené inflácii) od roku 1972.

- Druhým vysvetlením je, že nárast cien bol postupný. V roku 1979 ceny v priebehu 6 mesiacov narástli dvojnásobne. V týchto časoch to trvalo 18 mesiacov, čo dalo možnosť domácnostiam a firmám lepšie sa prispôsobiť a spôsobilo to menej škody na finančných prostriedkoch, teda celkovo na ekonomickej aktivite.

- Po tretie, v reálnom vyjadrení nie je ropa až tak drahou surovinou. Ak by sme to prispôbili americkej inflácii spotrebných cien, musela by ropa stáť 90 dolárov za barel, aby sa vyrovnala stavu v roku 1980. Avšak porovnávajúce výsledky sú už s rokmi 1974 a 1990, kedy už za tohto stavu "vládla" recesia. V tabuľke č.8 sú nominálne ceny ropy a ceny prepočítané na rok 2004. Ako môžeme vidieť, ceny sa v niektorých časových obdobiach dosť líšia (niekedy aj 20-násobne, to však bola ešte prvá polovica 20. stor., kde o ropných šokoch a vysokej cene ropy nebolo ešte vôbec počuť).

- Ďalším argumentom je, že moderné ekonomiky už nie sú tak závislé na rope ako kedysi. Rozvinuté krajiny v súčasnosti používajú len polovičné množstvo v prepočte (v reálnych hodnotách) na dolár HDP, a to vďaka efektívnejšiemu využívaniu energie, alternatívnych zdrojov a presunu od výroby k službám. Na druhej strane, rozvojové krajiny ako napr. Južná Kórea alebo India využívajú oveľa väčšie množstvo energie v prepočte

---

³⁵ West Texas Intermediate

³⁶ Hrubý domáci produkt

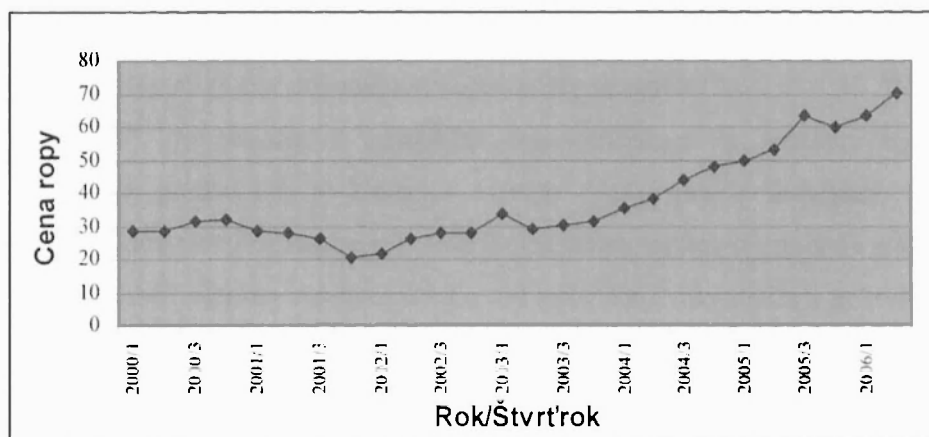
na dolár HDP ako v 70. rokoch.³⁷ Na produkciu jedného dolára HDP potrebujú krajiny ako Čína alebo India viac ako dvojnásobné množstvo ropy ako rozvinuté krajiny.

Tabuľka č.8: Porovnanie nominálnych cien a cien prepočítaných na rok 2004, USD za barel

Rok	Nominálne ceny	v cenách roku 2004
1900	0,45	11,35
1910	0,53	10,85
1920	3,5	34,19
1930	0,95	11,18
1940	1,02	13,71
1950	2,57	19,48
1960	2,97	18,89
1970	3,41	16,24
1975	13,37	45,65
1980	35,53	78,02
1985	26,53	46
1990	28,44	40,28
1995	19,54	24,12
2000	26,72	29,1
2004	56,37	56,37

Zdroj: globalfinancialdata³⁸

Graf č. 5: Cena ropy v rokoch 2000-06, USD za barel³⁹

Zdroj: EIA

³⁷ The Economist z 25.8.2005: *Counting the cost*

³⁸ www.globalfinancialdata.com článok s názvom: *Oil Is History Repeating Itself* (21.7.2006)

³⁹ 2006/2 zahrňuje len mesiace apríl a máj

Predchádzajúce šoky boli spôsobené náhlym prerušením ponuky alebo boli výsledkom vojny či revolúcie. Súčasný stav nie je podmienený znížením ponuky, ale do veľkej miery zvýšením dopytu po tejto surovine veľkých ekonomík, ako sú napr. USA a Čína. A bežný negatívny dopad vysokých cien ropy je čiastočne kompenzovaný rastúcim dopytom vytvoreným rovnakými faktormi, ktoré posilnili rast ropy: oslabený dolár a rapidný rast v Číne urýchľujúci americké exporty.

Sú tu však aj ďalšie dôvody, kvôli ktorým sú dnes ceny ropy také, aké sú: nestabilná situácia v Iraku, vyostrenie problematiky jadrového programu krajín ako Irán, Pakistan či Severná Kórea a s tým súvisiace obavy z prerušenia dodávok ropy. Ďalším problémom sú hurikány ako napr. Katrina alebo Rita, ktoré v auguste minulého roku spôsobili nemalé škody v oblasti Mexického zálivu⁴⁰.

3.1 Bežný účet

Po predchádzajúcom zvýšení cien ropy sa nerovnováhy na bežnom účte urovnali veľmi rýchlo, a to najmä tromi faktormi:

- V prvom rade vysoké ceny znížili príjmy a zisky v krajinách, ktoré ropu dovážali a znížili domáce výdaje a z toho dôvodu aj dovoz ropy a ostatných tovarov.
- Po druhé, rast cien spôsobil zvýšenie inflácie, centrálné banky zvýšili úrokové miery, čo neskôr spomalilo domáci dopyt a tým aj spôsobilo zníženie vonkajšieho deficitu.
- A po tretie, reálne menové kurzy dovozcov poklesli, čo napomohlo dostať bežný účet opäť na rovnovážnu úroveň. Naopak, prebytky vývozcov poklesli v dôsledku silného domáceho dopytu (a tiež dovozu) a úrokové miery sa zvýšili.⁴¹

Podľa IMF⁴² je situácia v súčasnosti iná, vzhľadom na prebytky ropných producentov, ktoré pretrvávajú v kladných číslach dlhšie ako v minulosti. Ropní vývozcovia minuli iba nevelikú časť z ich posledných ziskov na dovozy tovarov a služieb v porovnaní s predchádzajúcimi ropnými šokmi. Od roku 2002 minuli sotva polovicu, čo zatiaľ čo v 70. rokoch činil tento podiel až asi tri štvrtiny.

---

⁴⁰ Mexický záliv je pre USA jedným zo základných zdrojov ropy a predstavuje 2 % svetovej ťažby tejto suroviny.

⁴¹ The Economist z dňa 20.4.2006: Money to burn

⁴² Medzinárodný menový fond

V minulosti sa s týmito ziskami narábalo dosť nevhodne. Vlády ich použili na financovanie zbytočnosti, pričom sa rozpočty ocitali v problémoch, akonáhle ceny poklesli. V dnešných časoch sú vlády v tomto opatrnejšie i napriek tomu, že sa predpokladá dlhodobjšie zotrvanie cien na vyšších úrovniach.

Amerika získava málo, vo vyjadrení zostatku bežného účtu, dokonca aj z dovozov, ktoré vývozcovia ropy kupujú. USA má iba 8 % celkových importov z OPEC krajín, v Európskej únii⁴³ to činí 32 %. Ak by exportéri minuli všetky ich nadpriemerné tržby, americký deficit na bežnom účte bude rásť so vzostupom cien ropy. Toto sčasti vysvetľuje, prečo sa v posledných rokoch obchodná bilancia EÚ s vývozcami ropy sotva zmenila, zatiaľ čo sa americký deficit značne zvýšil.

Tabuľka č.9: Bežný účet, % z HDP

Krajina/ Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
USA	-4,24	-3,85	-4,54	-4,74	-5,69	-6,45	-7,24	-7,61
VB	-2,56	-2,23	-1,57	-1,44	-2,02	-2,64	-2,45	-2,91
Japonsko	2,55	2,17	2,88	3,23	3,74	3,63	4,35	5,50
Eurozóna	-0,70	0,02	0,57	0,40	0,78	-0,16	-0,41	-0,34

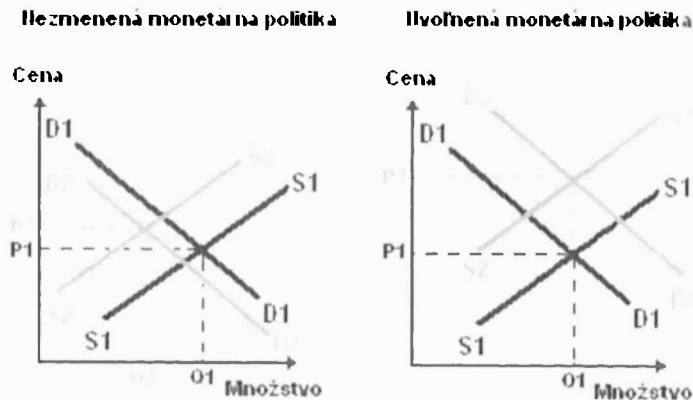
Zdroj: Economic Outlook OECD No. 79

3.2 Dopad vysokých cien ropy. Agregátny dopyt a ponuka

Ak ceny ropy vzrastú z dôvodu zníženia ponuky, odrazí sa to na poklese rastu HDP. Ak závisí rast cien na zvýšenom dopyte, potom ide o produkt zdravého ekonomického rastu a má to menej škodlivé dôsledky. Na druhej strane, ak je rast cien spôsobený dopytom a nie ponukovým šokom, ceny ostávajú na vyšších úrovniach dlhšie. V minulých ropných šokoch nárast, ktorý bol zavinený dočasným znížením ponuky, spôsobil pokles ropnej spotreby. Keď sa ponuka tejto suroviny dostala späť do predchádzajúceho stavu, ceny okamžite klesli. Avšak, ak sú nárasty spôsobené zvýšeným dopytom zo strany Číny a iných otvárajúcich sa ekonomík, náhly kolaps je menej pravdepodobný.

⁴³ Ďalej EÚ

Graf č.6: Dopad vysokých cien ropy
Agregáttny dopyt a ponuka

Zdroj: *The Economist*⁴⁴

V ľavej časti obrázku vidíme najprv ekonomiku v rovnováhe, kedy sa krivka dopytu D_1 rovná krivke ponuky S_1 práve v bode (Q_1, P_1) . Zvýšenie ceny ropy zhoršuje situáciu v krajine, ktorá dováža ropu a to z dvoch príčin. Prvou je, že vzrastú náklady domácej produkcie, čiže poklesnú zisky. Ponuka tovarov a služieb je nižšia, čo posunie krivku ponuky smerom doľava, napr. na úroveň S_2 . Po druhé, vyššie ceny premiestňujú príjem od krajín dovážajúcich ropu k exportérom tejto suroviny, a keďže príjmy a výdaje boli stlačené v krajine dovážajúcej ropu, nastáva posun krivky dopytu na úroveň D_2 .

Ekonomika utrpela dva šoky: dopytový aj ponukový. Celkovo výstup poklesne na úroveň Q_2 , ale dopad na východziu infláciu je nejednoznačný: Teoreticky môže rásť aj klesať. Záleží na sklonoch ponukových a dopytových kriviek a veľkosti ich posunu doľava. Niektorí ekonómovia tvrdia, že ide o efekt deflačný, ospravedlňujúci zníženie úrokových mier. Avšak to je zavádzajúce, pretože vysoké ceny ropy redukujú dopyt, ale je nepravdepodobné, že vedú k zníženiu cien. Ceny budú rásť, napr. niekde na úroveň P_2 v grafe č. 2. Vysoké ceny tejto suroviny vždy zvýšia východziu infláciu. Otázkou však zostáva, či sa podražená energia premietne do miezd a cien celej ekonomiky.

V skutočnosti nemajú rastúce ceny ani inflačné ani deflačné účinky. Všetko záleží na tom, ako zareaguje monetárna politika, a teda kam sa nakoniec posunie ponuková krivka. V pravej časti grafu sa nachádza situácia, ako zareagovala ekonomika na prvý

⁴⁴ *The Economist* z 10.6.2004 : *How should central banks respond to a rise in oil prices?*

ropný šok v prvej polovici 70. rokov. V snahe zabrániť poklesu výstupu sa vlády pustili do značných monetárnych a fiškálnych uvoľňovaní. Napr. v roku 1974 bola americká sadzba federálnych fondov znížená z 11 % v 1975 až pod hranicu 6%, čoho výsledkom boli negatívne reálne úrokové miery. Tento stimul posunul krivku dopytu až na úroveň D_3 , kde bola úroveň výstupu opäť Q_1 . Výsledkom teda bol počiatočný výstup Q_1 , avšak cenová hladina vzrástla na úroveň P_3 . Aby sa dostlala inflácia na pôvodnú úroveň, centrálné banky museli pribrzdiť tempo, čo spôsobilo ešte hlbšiu infláciu.

Centrálné banky teda pozdvihli úrokové miery po ropných šokoch v rokoch 1979-81 a 1990-91 v snahe udržať infláciu na nízkej úrovni. Ak sa znovu pozrieme na ľavú časť grafu, toto udržanie znamenalo veľký posun krivky dopytu a teda veľké zníženie na strane výstupu. Hoci je dôležité poznamenať, že zvýšenie úrokových mier nemusí nutne znamenať napínanie ekonomiky, ak je nárast inflácie spôsobený vysokým rastom cien ropy. Centrálné banky teda musia zvýšiť nominálne úrokové miery natoľko, aby sa reálne úrokové miery nezmenili.⁴⁵

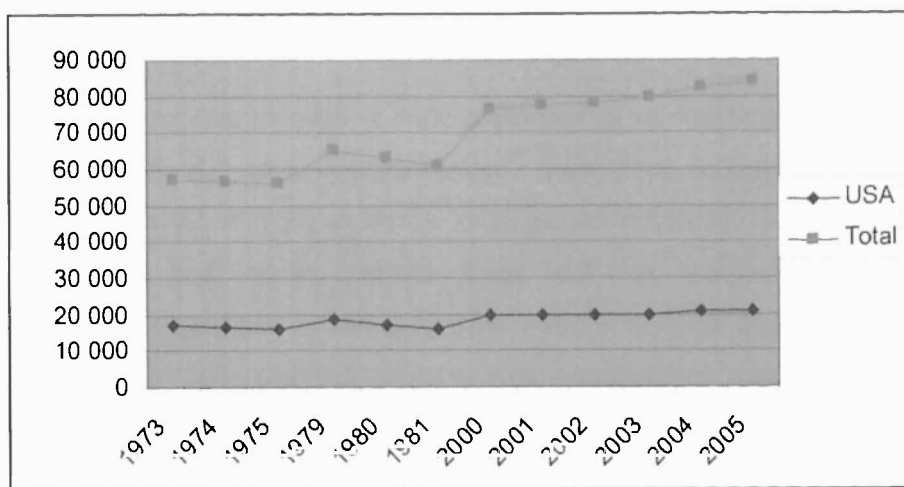
---

⁴⁵ The Economist z 10.6.2004 : *How should central banks respond to a rise in oil prices?*

3.3 USA

Spojené štáty americké sú spolu s Čínou najväčšími spotrebiteľmi ropy na svete. USA sú však na prvom mieste. V súčasnosti spotrebuje jednu štvrtinu celkovej produkcie. Ak to porovnáme so 70. rokmi, veľká zmena v tomto pomere nenastala, avšak množstvo dopytu sa stále zvyšuje.

Graf č.7: Spotreba ropy WTI v USA, 1973-81, 2000-2005, tisíce barelov za deň

Zdroj: EIA⁴⁶

Amerika využíva o 50 % viac ropy na dolár HDP ako EÚ, z veľkej časti je dôvodom to, že spotrebiteľia platia menej. Ceny benzínu dosiahli v auguste 2005 3 doláre za galón v niektorých mestách USA, v porovnaní s Nemeckom alebo Veľkou Britániou, kde sa ceny pohybujú nad 6 dolármi za galón. Americká veľká závislosť na rope nielen že spôsobuje väčšiu zraniteľnosť amerického hospodárstva, ale tlačí ceny ropy stále vyššie aj pre ostatný svet.

Najlepším dlhodobým riešením, pre Ameriku ako aj ostatok sveta, by bolo zvýšenie daní z benzínu v USA. Amerika, na rozdiel od Európy, preferovala regulácie šetrenia paliva pred danením z benzínu. Tieto regulácie boli však tak zneužívané, že hospodárnosť dopravných prostriedkov so spaľovacími motormi padla na 20-ročné minimum. V septembri 2005 Bushova administratíva navrhla zmeny v pravidlách pre

⁴⁶ EIA, tabuľka I.7

úspory paliva, ktoré mali regulovať nákladné autá a športové úžitkové vozy, avšak neuspeli v tom, aby tieto typy nevyužívali viac benzínu ako normálne autá, čo bolo výhodné pre výrobcov týchto automobilov.⁴⁷

3.3.1 Predaj automobilov a cena benzínu

Keďže cena ropy stále rastie, ceny benzínu budú nasledovať tento rastúci trend. „Ceny benzínu budú v lete 2005 v USA takmer o 40 centov vyššie ako v roku 2005, čo činí 2,76 dolára za galón. V roku 2003 to bolo 1,56 dolára. Táto cena je priemerná pre celé USA, pohybuje sa v rozpätí od 2,64 (štáty Oklahoma a Južná Karolína) do 3,40 dolára za barel (Hawaii).“⁴⁸

Vzostupný trend cien benzínu sa bude prejavovať aj na dopyte po automobiloch. Americké automobilky ako napr. General Motors⁴⁹ alebo Ford začínajú mať problémy s predajmi svojich značiek. V USA sa najviac znížil záujem o športové úžitkové vozidlá a nákladné vozy, ktoré majú vysokú spotrebu. Avšak také vozy sú doménou amerických automobiliek, keďže automobily s nehospodárnymi veľkými motormi dosahujú významný trhovú podiel. V apríli 2006 poklesol predaj o 4 %, čo celoročne znamená o 300 000 vozidiel menej než minuloročných 17 miliónov predaných áut.

Predaj automobilky GM klesol v tomto mesiaci o 7 %, Ford o 3 % a DaimlerChrysler o 4 %. Američania sa viac zaujímali o úspornejšie vozy značiek Toyota a Honda.⁵⁰

Americké automobilky Chrysler aj Ford ohlásili nové akcie pre spotrebiteľov, ktorými chcú motivovať zákazníkov. Ford ponúka pôžičky s nulovým úročením na niektoré z modelov SUV⁵¹. Chrysler predstavil finančný program pre spotrebiteľov na viacero svojich modelov s nulovým úrokom. Ford a GM sa zároveň snažia znižovať náklady, aby dokázali čeliť strate trhových podielov v prospech Toyoty, Hondy a kórejského koncernu Hyundai Motor.⁵²

---

⁴⁷ The Economist z dňa 25.8.2005: *The oiloholics*

⁴⁸ Citované z: http://www.financninoviny.cz/prilohy/benzin/index_view.php?id=192835

⁴⁹ Ďalej GM

⁵⁰ <http://www.petrol.cz/noviny/clanek.asp?id=7053> (20.7.2006)

⁵¹ Športové úžitkové vozy (sport utility vehicle)

⁵² Sme z dňa 4.5.2006: *Predaj áut v USA klesol pre drahý benzín*

Aj v najbližšej budúcnosti môžeme očakávať, že bude pokračovať presun od typických amerických modelov SUV s vysokou spotrebou k menším a efektívnejším autám, ak bude cena ropy, a teda aj benzínu, naďalej postupovať vzostupným trendom.

3.3.2 Inflácia

V minulosti spôsobili vysoké ceny ropy okamžitý vzostup inflácie a neskôr centrálné banky zdvihli úrokové miery. V dnešných časoch je dopad na infláciu prekvapujúco mierny, čiastočne vďaka celkovým konkurenčným tlakom z Číny a iných krajín. Tlmená inflácia a očakávania, že na tejto hladine ostane ešte istý čas, dovoľujú centrálnym bankám držať úrokové miery na nižšej úrovni ako mohli v minulosti.

Tabuľka č.10 Miera bežne udávanej inflácie⁵³ v rokoch 2000-2005, %

Krajina/Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Svetová	2,65	2,21	2,13	2,39	3,15	3,08
USA	3,44	2,19	1,98	2,05	3,08	4,05
Euroarea	2,42	2,16	2,24	2,07	2,27	2,38
Japonsko	-1,01	-0,84	-0,66	-0,33	0,35	-0,48
Cína	0,51	0,09	-0,65	2,03	4,11	1,24

Zdroj: IMF⁵⁴

Bežne udávaná inflácia sa v júli 2005 v USA dostala na úroveň 3,2 % v porovnaní s júnom, kedy bola ešte na 2,5 %. Jadrová inflácia sa zdvihla iba o 0,1% (z úrovne 2,0 na 2,1%). V porovnaní, v roku 1979 bola jadrová inflácia, ktorá nezahrňovala ropu a potraviny, na úrovni viac ako 7 % , zatiaľ čo ekonomický rast stúpala sotva o 1 % ročne.

⁵³ Z anglického originálu headline inflation

⁵⁴ IMF World Economic Outlook, Globalization and Inflation, April 2006, Chart 1.7

Tabuľka č.11: Miera jadrovej inflácie v rokoch 2000-05, %

Krajina/Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Svetová	2,48	2,31	1,94	1,95	2,27	1,99
USA	2,56	2,67	2,17	1,21	2,05	2,08
Eurozóna	1,11	2,10	2,29	1,70	1,84	1,33
Japonsko	-0,78	-0,91	-0,76	-0,10	-0,15	-0,08
Čína	2,12	0,24	-1,25	0,10	0,53	0,74

Zdroj: IMF¹²

V septembri 2005 odhadoval The Economist, že ročná miera inflácie spotrebiteľských cien bude nad úrovňou 4 %. Američania neboli jediní, ktorých prognózy hovorili o stále vyšších číslach. Ekonómovia z CSFB⁵⁵ predpovedali, že vyššie ceny ropy spôsobia nárast inflácie v Eurozóne na 2,8 %. Predpoveď neznela natoľko negatívne, zvlášť keď sa jadrová inflácia držala v tých časoch pod úrovňou 2 %, dosiahnutie ktorej si kládla za cieľ Európska centrálna banka⁵⁶. Avšak oficiálna inflácia Eurozóny je trochu podhodnotená, pretože v nej sú zahrnuté náklady z rodinného bývania. Ak by sme ich zahrnuli do inflácie, mohla by vystúpiť až nad hranicu 3 %.

V Japonsku je ešte stále dosť predčasné hovoriť o inflácii, aj keď sa čas deflácie asi blíži ku koncu. Japonská banka a ekonómovia súkromného sektoru očakávali medziročnú zmenu v hlavnom indexe spotrebiteľských cien (ktorá nezahrňuje len čerstvé jedlo), čo by znamenalo presun do kladných čísel. Japonská banka dodala, že toto nespôsobí sprísnenie monetárnej politiky, kým miera jadrovej inflácie neprekročí nulu a kým neostane v kladných číslach aspoň niekoľko mesiacov.

Výstup v USA rástol prvé tri mesiace v roku 2005 priemerným tempom 3,1 % , čo bolo vtedy najnižšie tempo za posledné dva roky. Popri tom sa objavili cenové tlaky. Spotrebiteľské ceny vzrástli z 1,7 % na 3,1 % v priebehu roku (marec 2005). Vo Veľkej Británii vzrástla inflácia v marci tohoto roku dosť neočakávane. V Eurozóne rástli spotrebiteľské ceny stále rýchlejšie ako 2 % , hranica, ktorú si dala ECB za cieľ.

⁵⁵ Credit Suisse First Boston je investičná zložka skupiny Credit Suisse Group.

⁵⁶ Ďalej ECB

Tabuľka č. 12: Nárasty spotrebiteľských cien v rokoch 2000-07

Krajina/Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
USA	3,37	2,82	1,59	2,28	2,67	3,38	3,33	2,40
VB	0,79	1,24	1,26	1,36	1,34	2,05	2,25	1,70
Eurozóna	2,12	2,43	2,28	2,06	2,15	2,18	2,12	2,03

Zdroj: *Economic Outlook OECD No. 79*

Aj keď sa ekonomiky poučili z kríz, ktoré boli v 70. rokoch, sú tu ešte ďalšie faktory, od ktorých závisí, či sa história bude aspoň v niečom podobať:

Prvým je rozhodnutie bankárov centrálnych bánk udržať si hodnovernosť ako „inflation fighters“. Stagflácia⁵⁷ v 70. rokoch vyplynula z veľkej časti z preťahovaných období uvoľnenej monetárnej politiky, ktoré mali za následok efekt dopytového ochromenia a to v podobe tlačenia peňazí. ECB nemala žiaden dôvod k tomu, aby zopakovala túto chybu.

Avšak guvernéri z Fed-u⁵⁸ v júni 2005 rozbehli relatívne uvoľnenú monetárnu politiku - aj napriek rastu, reálne úrokové miery boli sotva v kladných číslach. Dlhodobé očakávania ohľadom inflácie sa pohli len veľmi málo. Aby sa táto situácia zvládla, musia sa hranice úrokových mier bezpodmienečne zvýšiť.

Ďalšou otázkou je kombinácia mzdových nákladov a produktivity práce. V 70. rokoch klesla produktivita práce veľmi výrazne a neočakávane. K tomu sa ešte pridali silné odbory, malá medzinárodná konkurencia a vtedajší bankári vytvorili škodlivú mzdovo-cenovú špirálu. V porovnaní s aktuálnou situáciou, aj keď produktivita práce nedosahuje vrcholy, nie je v stave rapídneho poklesu. A medzinárodná konkurencia nedáva priestor na nadmerné dopyty miezd. Toto všetko poukazuje na to, že stagflácia v týchto časoch nehrozí.⁵⁹

3.3.3 Úrokové miery

Dôsledkom nízkych úrokových mier v polovici roku 2005 sa Spojené štáty a niekoľko ďalších krajín mohlo tešiť z rozmachu cien nehnuteľností, doprevádzaný nárastom pôžičiek domácností a poklesom miery úspor. Vysoké ceny ropy majú na

⁵⁷ Stav ekonomiky, kedy je vysoká inflácia a zároveň ekonomická stagnácia, recesia

⁵⁸ Federal Reserve System (of United States)

⁵⁹ The Economist z dňa 5.5.2005: *Stagflation, remix*

spotrebiteľov podobný dopad ako dane, nechávajúc im menej peňazí na nákup ostatných tovarov. V USA teda rast cien nehnuteľností plne kompenzoval nárast objemu pôžičiek. To vysvetľuje prečo v Európe vyššie ceny ropy viac „postihli“ domáci dopyt ako v USA: Vo väčšine európskych ekonomík neboli žiadne tlmiace prostriedky na zväčšujúci sa pomer pôžičiek voči majetku.

Fakt, že americká ekonomika sa dokázala vysporiadať s vysokými cenami ropy predovšetkým pomocou špekulácii s hypotékami a bývaním, je sotva uspokojujúca myšlienka. Ak by sa rast cien zastavil, resp. by začal klesať, spotrebiteľia by naplno pocítili skutočnú výšku cien. Toto by mohla byť „ihla“, ktorá praskne „housing bubble“. Nedávno ceny ropy napáchali mierne škody, ale možno to nie je úplný koniec.⁶⁰

3.3.4 Drahá ropa, lacné peniaze

Faktorom, ktorý spomaľuje prispôsobovanie sa vonkajším nerovnováham je to, že producenti ropy investujú väčšiu časť svojich ziskov na medzinárodný trh s obligáciami. V 70. a na začiatku 80. rokov boli tieto prebytky z väčšej časti deponované v bankách v USA a v Európe a neskôr požičané rozvojovým krajinám dovážajúcim ropu. V tomto čase, väčšina týchto peňazí išla do obligácií, cenných papierov a investičných fondov.

Väčšina z nich skončila na americkom trhu obligácii, čo spôsobilo pokles výnosov, podporilo ceny amerických nehnuteľností a tiež výdaje spotrebiteľov a taktiež napomohla k udržaniu vonkajšieho deficitu krajiny. IMF sa domnieva, že vývozcovia ropy môžu za zníženie výnosov z amerických obligácií o tretinu percentuálneho bodu.⁶¹

Americký deficit bol celkom ustálený pred nárastom cien ropy na začiatku 21. storočia. Tým, že drahá ropa obnovila rast deficitu, prispela k zmätku, ktorý vznikol z náhleho prispôsobovania sa cenám. Toto je bežné vysvetlenie, keďže cena ropy je udávaná v dolároch a aj sa tak s ňou obchoduje, rastúce ceny automaticky zvýšia dopyt po bankovkách. Ale to je iba dočasný efekt. Ešte nedávno vyzerali byť exportéri ropy spokojní s tým, že svoje petrodoláre investovali do obligácií Ministerstva financií. Otázkou je na ako dlho.

---

⁶⁰ The Economist z dňa 25.5.2005: *Oil and the global economy*

⁶¹ The Economist z dňa 20.4.2006: *Money to burn*

3.3.5 Výdaje spotrebiteľov

Americká ekonomika by mala byť, aspoň podľa teórie, menej zraniteľná, ak ju porovnáme s Európou alebo Japonskom, keďže je aj producentom ropy, a teda dováža menej, ako spotrebuje. Ústredné banky USA v roku 2004 tvrdili, že pokles rastu výdajov spotrebiteľov je väčší v porovnaní s nárastom cien tejto suroviny. Nárast výdajov bol iba priemerne 1 % v druhom štvrtroku, keď poklesol zo 4 % v posledných štvrtrokoch. Avšak výdaje na energiu nie sú tak veľké, aby zodpovedali za taký veľký pokles. Goldman Sachs⁶² odhadoval, že vysoké ceny tejto suroviny sú príčinou redukcie len o tretinu percentuálneho bodu spotrebiteľských výdajov v druhom štvrtroku⁶³. Asi podstatnejším vysvetlením môže byť fakt, že príjmy sa už nenafukovali znižovaním daní ako tri roky predtým a finančné toky od vlastníkov domu, ktorí si zobrali vyššie pôžičky, sa znížili.

Aj keď ešte nehovoríme o ropnom šoku, iba o náraste cien, Amerika a tým pádom aj ostatok sveta, je viac zraniteľná vyššími cenami ako si mnohí ekonómovia myslia. Tí ekonómovia, ktorí, „obviňujú“ citlivosť výdajov spotrebiteľov na rast cien ropy, predpokladajú, že je to len dočasné a keď klesnú ceny, následne sa výdaje vrátia na pôvodnú úroveň. Avšak sú dva dôvody, prečo k tomu pravdepodobne nedôjde. Rasty cien majú už dlhší čas neklesajúci trend a nevyzerá to, že by sa to v najbližšej budúcnosti malo meniť. A po druhé, pokles výdajov spotrebiteľov môže byť spôsobený hlbšími štrukturálnymi problémami.⁶⁴

V roku 2005 pokračovala americká ekonomika v priaznivom trende. Výstup rástol dosť rýchlym tempom, miera nezamestnanosti poklesla a jadrová inflácia ostala relatívne stabilná. Avšak problémy boli s rastom cien ropy a zničujúcimi hurikánmi, ktoré taktiež ceny tejto suroviny nepriamo ovplyvnili. Podľa prognóz by rast mal pokračovať, aj keď možno pomalším tempom. Dôvodom môžu byť aj oneskorené reakcie práve na zvýšené ceny ropy, vyššie úrokové miery a pokles na trhu nehnuteľností. Monetárna politika potrebuje mierne „utiahnuť“, aby sa ekonomika dostala do rovnováhy. Deficit rozpočtu federálnej vlády by sa mal ustáliť na hranici 3% HDP. Dôvodom zvýšenia sú výdavky na lieky, obranu a obavy z hurikánov, čo je vyrovnané prekvapujúco vysokým rastom

---

⁶² The Goldman Sachs Group, Inc., alebo zjednodušene Goldman Sachs je medzinárodne najprestížnejšia investičná banka

⁶³ The Economist z dňa 19.8.2004: *The crude awakening*

⁶⁴ The Economist z dňa 19.8.2004: *The crude awakening*

príjmov. Malý úspech bol dosiahnutý aj v oblasti daňovej reformy a niektorých dlhodobých fiškálnych problémov.

3.3.6 Korelačné koeficienty

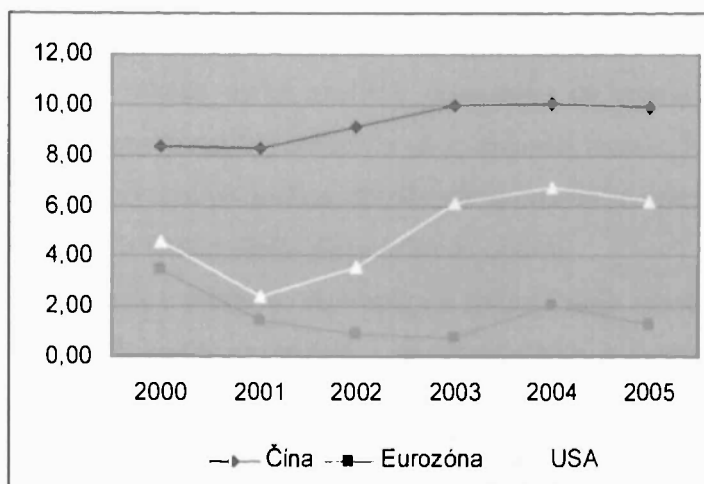
Ak sa chceme pozrieť na vzťah medzi niektorými premennými, jednou z možností je využitie korelačného koeficientu.

V 70. rokoch bola korelácia medzi ekonomickým rastom resp. rastom HDP a vzostupnými cenami ropy negatívna, čo znamenalo, že vyššie ceny ropy spôsobovali pokles rastu HDP. Pri pohľade na aktuálny stav je vzťah medzi týmito dvoma veličinami pozitívny. Pre obdobie rokov 2000-2005 je to 0,376, čiže v porovnaní so situáciou v 70. rokoch sa tento trend zmenil na pozitívny. Takáto situácia v čase prvého a druhého ropného šoku nemohla nastať, keďže v tých časoch sa zvýšenie tejto suroviny okamžite premietlo do poklesu ekonomického rastu.

Pre porovnanie, v Číne je tento koeficient až 0,66, zatiaľ čo v Eurozóne 0,12. V prípade Číny to nie je pri zvažovaní faktov vôbec prekvapivé. Ako si ďalej ukážeme, rast HDP je už niekoľko rokov veľmi vysoký, od roku 2000 je tento rast vyšší ako 8 % ročne. Teda v porovnaní s vysokými cenami ropy sa ani iný výsledok nedá očakávať.

Pri Eurozóne je to iné. Ako ukazuje nasledujúci graf, rast za posledné 4 roky neprekročil úroveň 3 %. Preto je korelačný koeficient nižší ako v prípade USA či Číny.

Graf č.8: Ekonomický rast za obdobie 2000-2005, v %

Zdroj: ECB, Economic Outlook OECD

3.4 Veľká Británia

Vysoké ceny ropy ovplyvnili taktiež ekonomiku tejto krajiny, aj keď sa s týmto problémom vysporiadala lepšie ako ostatné významné krajiny.

Ropné šoky v 70. rokoch uvrhli anglickú ekonomiku do recesie. Vytvorili až nezdravú kombináciu nekontrolovateľnej inflácie a už spomínanej recesie. Rastúce účty za palivo nevedli len k inflačnej cenovo-mzdovej špirále, ale aj zaťažili spotrebiteľov ropy, čo bolo efektom veľkej dane. To všetko viedlo ekonomiku do chaosu.

Ako sme už spomínali v úvode, je ekonomika v týchto časoch schopnejšia zvládnuť rast cien tejto suroviny oveľa lepšie, ako to bolo v časoch minulých. A to platí aj pre Veľkú Britániu. Mzdy a platy už nie sú podriadené kontrolám. Reformy pracovného trhu prispôsobili mzdy, ktoré sú v súčasnosti oveľa flexibilnejšie.

3.4.1 Výhody Veľkej Británie

V roku 1992 prešla anglická vláda prvýkrát na cieľovú infláciu a v roku 1997 dala vláda centrálnej banke (Bank of England) nezávislosť na stanovenie monetárnej politiky prostredníctvom úrovne úrokových sadzieb tak, aby sa zhodovala s vládnym inflačným cieľom práve na 2%. Úspechom banky je stále udržiavanie inflácie na nízkej úrovni v posledných rokoch aj napriek rastu cien ropy. Ak sa udrží inflácia na tejto nízkej úrovni, nebezpečenstvo ďalších vzostupných cenovo-mzdových špirál je dosť vzdialené aj napriek nedávnym rastom na spotrebiteľských palivových účtoch.

V 70. rokoch bola Británia čistým vývozcom ropy. Trvalo istú dobu, kým sa podarilo zvýšiť produkciu po tom, čo boli nájdené ložiská v Severnom mori. Obchodná bilancia ropy sa prvýkrát pohybovala v prebytkoch až v druhej polovici 80. rokov.

Hoci tieto prebytky za krátku dobu začali klesať, Anglicko ostalo naďalej čistým vývozcom. Aj napriek klesajúcej produkcii, zahraničný ropný priemysel očakáva, že Británia ostane aj naďalej samostatná v oblasti ropy na najbližšie dva alebo tri roky.

Keďže je Anglicko samostatné v ropnej oblasti, cena ropy nie je taká vysoká, keďže nedochádza k transférom od zámorských ropných producentov. To znamená, že viac dodatočných príjmov ostane v krajine. Vláda tak získava väčšie príjmy v podobe daní uvalených na ropnú produkciu, čo zase financuje vyššie výdaje.

Nielen že je Británia krajinou, ktorá je schopná lepšie odolávať vysokým cenám ropy, ale je aj krajinou ktorá to zvláda lepšie v porovnaní s ostatnými vyspelými krajinami. Kanada je okrem VB jedinou krajinou G7⁶⁵, ktorá je čistým vývozcom (vid' graf č.3). Veľká Británia je aj krajinou s najmenšou závislosťou na rope z krajín G7. Priemyslená výroba potrebuje veľa ropy, ale tento sektor nie je vo Veľkej Británii významného rozsahu. A v malej krajine nákladné a osobné autá nemusia prekonávať obrovské vzdialenosti, ako je to napr. v USA.

Graf č.9: Čistý obchod s ropou ako % HDP, 2003

Zdroj: *The Economist*⁶⁶

Británia má ešte ďalšiu výhodu: relatívne veľký podiel na obchodovaní s krajinami, ktoré ropu dovážajú. Podľa Národného Inštitútu je anglický podiel na tomto trhu 6 %, čo je dvojnásobok podielu tejto krajiny na svetovom HDP. Pre porovnanie činí americký podiel 11%, čo je však iba polovica jej podielu na svetovom HDP. Ak berieme do úvahy relatívnu veľkosť krajín, Veľká Británia má väčší podiel ako krajiny eurozóny. Výsledkom teda je, že britská ekonomika môže neúmerne benefitovať, keď dovozcovia ropy miňajú ich neočakávané tržby, ktoré sa pravdepodobne zvýšili v porovnaní s minulými obdobiami.

3.4.2 HDP a inflácia

Toto všetko znamená, že Británie sa v takej miere nedotkne nižší rast HDP spôsobený vyššími cenami ropy, ako ostatných vyspelých ekonomík. Avšak Veľká Británia neostane úplne nepoznačená, a to odkedy pociťuje efekty poklesu rastu HDP v eurozóne a

⁶⁵ Skupinu G7 tvorí 7 industrializovaných krajín, a to: Francúzsko, Japonsko, Kanada, Nemecko, Taliansko, USA a Veľká Británia.

⁶⁶ The Economist z dňa 4.11.2004: *How big a threat?*

USA, jej priamych exportných partnerov. Ben Broadbent, ekonóm z Goldman Sachs, z predpokladov z roku 2004 tvrdil, že nárasty cien ropy z roku 2003 spôsobia pokles rastu HDP v roku 2004 o 0,2 percentuálneho bodu a v roku 2005 o 0,3 percentuálneho bodu.

V septembri 2005 CSFB tvrdila, že inflácia v Británii dosiahne 2,8 %, čo by bola najvyššia miera od roku 1995 a taktiež nad cieľovou hranicou ECB 2 %. Dôvodom bolo zníženie úrokových mier na 4,5 %, napriek tomu sa komisia na stanovenie mzdových jednotnásne zhodla na tom, aby úrokové miery ostali na svojich hodnotách.

Ak bude pokračovať spomalenie v aktivite, ktoré začalo v prvej polovici roku 2005, začnú sa objavovať znaky zlepšenia, nárasty v súkromnej spotrebe a v investíciach, je predpoklad, že rast HDP klesne v priemere o 2,5 % v roku 2006 a 3 % v roku 2007. Očakáva sa, že bežne udávaná inflácia bude v krátkodobom horizonte mierne stúpať v dôsledku nedávneho lokálneho maxima v domácich cenách plynu, avšak z dlhodobejšieho hľadiska môže opäť poklesnúť pod hranicu 2 %, konvergujú okolo miery základnej inflácie.

Ak zahrnieme nedávne zlepšenie do inflačných očakávaní a risk stáleho zvyšovania cien energie do základnej inflácie, OECD predpokladá, že ekonomické úrokové miery ostanú v krajine nezmenené.⁶⁷

---

⁶⁷ Economic Outlook OECD No.79, country summaries

3.5 Čína

Krajina, ktorej počet obyvateľov je viac ako šestina svetovej populácie, je samozrejme veľmi významnou krajinou aj v oblasti ropy.

V roku 1963 sa stala táto krajina nezávislou na dovoze ropy. Začiatkom deväťdesiatych rokov, kedy začal ekonomický rast krajiny stúpať, začali vzrastať nádeje, že nové náleziská ropy udržia krajinu v tejto nezávislosti. Avšak tieto náleziská neboli také veľké, ako sa očakávalo a v roku 1993 sa stala Čína čistým dovozcom, aj keď sa ešte väčšiu časť toho desaťročia mohla tešiť nízkym cenám tejto suroviny.

V roku 1990 dovážala Čína ropu od troch dovozcov, a to: Irán, Omán a Indonézia. O desať rokov na to už ich bolo skoro 12 nevynímajúc Rusko, USA, Saudskú Arábiu a iné krajiny⁶⁸.

V priebehu deväťdesiatych rokov sa dramaticky zmenil aj ropný priemysel. Na popud vlády boli vytvorené dve obrovské ropné spoločnosti, ktorých cieľom bolo dosiahnutie väčšej konkurencie v Číne. Avšak tieto spoločnosti sa sťažovali, že ťažko vysvetliť akcionárom, prečo používajú peniaze na rezervy, ktoré nepotrebujú. Na pomoc prišla aj vláda, ktorá poskytla lacné pôžičky a daňové stimuly.⁶⁹

Koncom 20. storočia začala Saudská Arábia znižovať produkciu, a teda zvyšovať ceny. Tomu sa nevyhla ani Čína, keďže v tom čase už bola závislá na dovoze aj z tejto krajiny.

3.5.1 Dovoz a spotreba

Ak sa pozrieme na dovoz ropy do tejto krajiny, každým rokom sú čísla vyššie a vyššie. V roku 2000 boli čisté dovozy na úrovni 60 miliónov ton ročne, čo bolo viac ako dvojnásobok dovozu v predchádzajúcom roku. Ak by pokračoval trend rastu ceny ropy, tak oficiálne predpoklady na rok 2010 odhadujú ročné množstvo dovezenej ropy na 120 miliónov ton a v roku 2020 na dvojnásobok, čo by pre Čínu znamenalo nárast podielu dovezenej ropy nad 50 %.

V dlhodobom horizonte teda môžeme počítať s narastajúcim dopytom ropy od tejto krajiny. Čína mesačne vyrobí a predá štvrt milióna áut, a keďže si národ stále vie

---

⁶⁸ The Economist z dňa 23.10.2000: *Running out of steam*

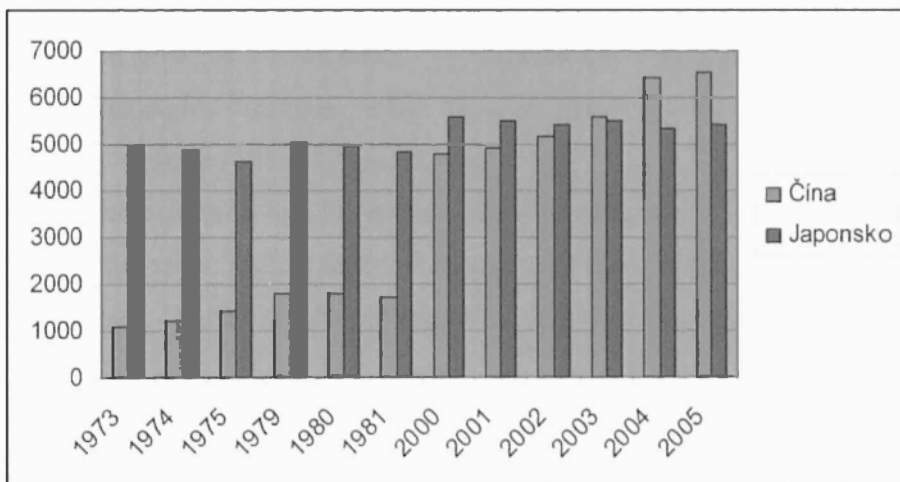
⁶⁹ The Economist z dňa 12.7.2001: *Taken hostage*

zabezpečiť dovozy od zahraničných dodávateľov, je znamením pre vládu, že dopyt po tejto komodite ešte porastie.

Podľa niektorých ekonómov sú tieto čísla veľmi konzervatívne. Podľa IEA⁷⁰ to bude až 400 miliónov ton ropy v roku 2020, ktorú budú musieť Číňania doviesť, aby uspokojili spotrebu v krajine.⁷¹

V roku 2003 predbehla táto krajina Japonsko v spotrebe ropy a zaradila sa na druhé miesto vo svete. Ako môžeme vidieť v nasledujúcom grafe, Čína počas 70. rokov bola nevýznamnou krajinou, čo sa týka spotreby a dopytu po rope, napr. v porovnaní s Japonskom spotrebovala ročne len pätinu. V minulom roku to už je v pomere približne 6:5 pre Čínu. A keďže je krajina od roku 1993 čistým dovozcom tejto suroviny, môžeme očakávať, že Čína bude popri USA ďalším problémom, keďže zásoby sa míňajú a dopyt rastie vysokým tempom.

Graf č.10: *Spotreba ropy v Číne a Japonsku v priebehu obdobia 1973-2005, tisíce barelov za deň*

Zdroj: EIA⁷²

Spolu s USA teda stoja na čele tabuľky najväčších spotrebiteľov ropy a ropných produktov a ich spoločná spotreba činí skoro tretinu svetovej spotreby za deň.

⁷⁰ International Energy Administration

⁷¹ The Economist z dňa 12.7.2001: *Taken hostage*

⁷² Pre Čínu udaje zo 70. rokov na stránke www.earth-policy.org/Updates/Update45_data.htm#oil

Tabuľka č.13: Top spotrebitelia ropy, 2004, milióny barelov za deň

Krajina	Celková spotreba
1.USA	20,7
2.Čína	6,5
3.Japonsko	5,4
4.Nemecko	2,6
5.Rusko	2,6
7.Kanada	2,3
10.Francúzsko	2,0

Zdroj: EIA

3.5.2 Predaj automobilov

Napriek stále rastúcej cene ropy sa predaj automobilov zvyšuje. Dôvodom sú rastúce príjmy a pokles cien áut. Za prvých 5 mesiacov tohto roku sa zvýšil predaj automobilov v Číne medziročne o 30,8 % na 2,97 mil. Vozidiel, pričom pri samotných osobných vozidlách porovnanie to bol nárast o 44 % na 2,11 mil. automobilov.⁷³

V Číne v súčasnosti pripadá 25 áut na 1000 obyvateľov. Pri takých číslach boli Spojené štáty v roku 1915. Avšak ak bude takýto trend výroby a predaja áut pokračovať, v roku 2020 bude po čínskych cestách jazdiť 130 miliónov áut. V dnešných časoch je to 33 miliónov. To by však mohlo neúmerne zvýšiť dopyt po rope, ktorý má aj v týchto časoch už aj tak dosť veľký vzostupný trend v tejto krajine.

Ak sa pozrieme na cenu benzínu v Číne, sú oveľa nižšie ako v USA alebo v iných krajinách. Liter paliva vyjde na 0,52 dolára. Koncom mája roku 2006 zvýšila čínska vláda štátom regulované ceny benzínu a nafty asi o desatinu, čo bola reakcia na stúpajúce svetové ceny ropy.

Čínsky kabinet zvýšil ceny tento rok už druhý krát. Štátna komisia pre rozvoj a reformy, čo je hlavný čínsky plánovací úrad, zdôvodnila tento krok tým, že súčasné ceny spracovanej ropy sú oveľa nižšie v porovnaní s cenami na medzinárodnom trhu.

Tento stav spôsobuje problémy rafinériám v krajine a má nepriaznivý vplyv na zabezpečenie primeraných dodávok. Vláda v Pekingu však nevyhovela požiadavkám

⁷³ <http://www.auto.sk/spravy/?clanok=5523> (22.7.2006)

ekonómov, aby stanovenie cien nechala na trh. Boli tu totižto obavy, že by výrazné zvýšenie cien spôsobilo nárast inflácie a sociálne nepokoje.⁷⁴

3.5.3 Ekonomický rast

Od roku 1978 prekračuje v Číne ročný priemerný ekonomický rast hranicu 9 %. Za posledných pár rokov sa podieľa táto rozvíjajúca sa krajina na tretine svetového ekonomického rastu. V roku 2003 bol tento rast 9,7 % a týmto vysokým číslom sa dostala na 6. miesto. Avšak niektorí ekonómovia tvrdia, že tento údaj je podhodnotený a že výsledne by to mohlo byť až okolo 13 %. V tabuľke č.14 máme data z Economic Outlook-u, ktoré sa skôr prikláňajú k prvému údaju.

Tabuľka č.14 : Reálny rast HDP v Číne 2003-2007, %

2003	2004	2005	2006	2007
10	10,1	9,9	9,7	9,5

Zdroj: *Economic Outlook OECD*⁷⁵

Tento rýchly čínsky rast HDP napomohol aj iným ekonomikám tým, že využil dovozy z daných krajín, ktoré napr. v roku 2003 vzrástli o 40 %. Zatiaľ čo americký priemyselný výstup v posledných rokoch dosť klesal, v Číne sa zvýšil skoro o 50%. Výsledkom bolo, že dopyt po komoditách sa vyšvihol veľkou rýchlosťou a za ním nasledovali ceny. Medziiným má táto krajina tretinový podiel na raste v spotrebe ropy. Ak by tento čínsky „boom“ poklesol, následkom by boli zostupy v cenách komodít po celom svete (a taktiež v oblasti ropy).

Potencionálny pokles rastu v Číne by však nemal mať veľké dopady na ekonomiky USA a Európy, ale niektorým spoločnostiam to nemusí prísť vhod. Exporty do Číny zodpovedajú pätine svetového rastu vývozov v roku 2003 z USA a Európskej únie. Avšak najväčší risk pre tieto ekonomiky spočíva v inom - v nepriamom efekte prudkého poklesu na čínskych finančných trhoch. Amerika totiž závisí na Číne, ktorá jej pomáha financovať jej rozpočet a deficit bežného účtu. Čínske kúpy vládnych poukážok, spolu s kúpami Japonska napomohli udržať výnosy na nízkej úrovni a popritom aj úroveň hypoték. Ak sa

⁷⁴ Sme z dňa 25.5.2006: *Čína zvýšila ceny nafty a benzínu o desatinu*

⁷⁵ Economic Outlook OECD No. 79, country summaries

bude čínska ekonomika aj naďalej prehrievať, vznikne situácia, že sa z prebytku na bežnom účte rýchlo stane deficit. Potom už nebude dôvod na držanie amerických vládnych poukážok na udržanie nízkej úrovne meny⁷⁶.

Našťastie je tu možnosť ako sa vyhnúť „tvrdému pristátiu“ Číny, aj napriek viacerým ťažkostiam. V tomto čase, keď sa politickí činitelia snažia riešiť neľahkú situáciu skôr ako na začiatku deväťdesiatych rokov, kedy boli inflácia, investície i úvery vyššie ako v dnešných časoch. A narozdiel od východných ázijských krajín, ktoré tvrdo bojovali s krízami ešte koncom 20. storočia, Čína má prebytok na bežnom účte a len malý zahraničný dlh.

Asi najväčšou obavou viacerých krajín je vyhládka na „dvojité napínanie“ monetárnych politík ako USA a Číny. Výška úrokových mier na úrovni 1 % je dosť nízka oproti 5 % vzostupu rastu HDP. Ak americký federálny bankový systém bude nútený zvýšiť úrokové miery rýchlejšie, ako predpokladali, a ak by sa to stalo približne v rovnakom čase, ako čínska ekonomika prudko klesne, krízy na burzách cenných papierov by boli len ťažko prekonateľné a ekonomický rast by sa zastavil.

Ekonomika pokračovala vo veľmi rýchlom raste HDP, na úrovni skoro 10 % v roku 2005. Dopyt podmienil nárast exportu, ktoré bol podporený silnou spoločenskou výnosnosťou. Cenová inflácia spotrebiteľov poklesla na 2 %, keďže nárasty v cenách ropy neboli prenesené na spotrebiteľov. Pretože fiškálna a monetárna politika ostali v tomto roku neutrálne, drobné zmeny nastali iba v zhodnotení meny, môže sa aj v budúcnosti rátať s rastom ekonomiky na úrovni 10 %. V tejto súvislosti nadbytok bežného účtu môže poklesnúť iba nepatrne v závislosti na HDP⁷⁷.

---

⁷⁶The Economist z dňa 13.5.2004: *The great fall of China?*

⁷⁷ Economic Outlook OECD No. 79, country summaries

3.6 Česká republika

Tak ako aj iné krajiny, aj ČR je ovplyvnená vysokými cenami ropy. Krajina vlastnou ťažbou pokrýva len 4 % spotreby, zvyšných 96 % musí dovážať z ostatných krajín, najmä z Ruska. V roku 2005 bolo dovezených do tejto krajiny 57 miliónov barelov ropy, čo je o 20 % viac ako v predchádzajúcom roku. Aj keď dopyt po rope každoročne stúpa aj v tejto krajine, určite to nie je Česká republika, ktorá spôsobuje svojim dopytom stále vyššie ceny za túto surovinu.

3.6.1 Dopady vyšších cien ropy na krajinu

Čo bude drahá energia znamenať pre českú ekonomiku? Ak sa pozrieme na rast českého hospodárstva, v druhom štvrtroku roku 2005 prekonal hranicu 5 %. Tento výsledok je najlepší od roku 1996 a taktiež prekonal júlovú prognózu centrálnej banky.

V roku 2003 bojovala česká ekonomika s dozvukmi kurzovej bubliny i s nízkym zahraničným dopytom a klesala tak pod svoj potenciál. Posupne sa začalo hospodárstvo ČR spamätávať z vplyvu kurzu a hospodársky rast nabral opäť rastúci trend. Popritom tieto údaje navodzujú predstavu, že sa hospodárstvo prudko odrazilo z dna už na začiatku roku 2003, zatiaľ čo rast v roku 2004 stagnoval. Avšak pri zohľadnení pozície ekonomiky v rámci cyklu s využitím metód, ktoré pozerajú aj na iné ukazovatele ako len rast HDP, teda napr. na vývoj dopytovej inflácie a menové veličiny, dôjdeme k záveru, že ekonomika sa začala vracieť do rovnováhy až koncom roku 2003. Vzdialenosť od tejto rovnováhy, ktorá je meraná tzv. medzerou výstupu sa postupne znižuje. Z tohto pohľadu sa teda ekonomika stále nachádza vo vzostupnej časti hospodárskeho cyklu.

Rast ekonomiky je do značnej miery založený na zlepšujúcej sa dlhodobej výkonnosti ekonomiky. ČNB odhaduje, že rast môže dosahovať 4 % ročne bez negatívneho dopadu na rast inflácie.

V najbližšej dobe budú na vývoj súkromnej spotreby pôsobiť kombinácie niekoľkých faktorov na spomalenie rastu. Zdraženie energie donúti domácnosti siahnuť hlbšie do svojich úspor, mzdová dynamika je pritom umiernená, takže spotreba sa bude oživovať len zvolna. Môže dôjsť k zníženiu ziskov podnikov a tým aj zdrojov pre investície. Posilnenie koruny spolu s rýchlejšou domácou infláciou bude tlačiť na sprísnenie reálneho kurzu a tým aj celkových menových podmienok. Verejné financie sa doposiaľ vyvíjali úspornejšie,

než predpokladal rozpočet na tento rok, resp. strednodobý plán vlády. Nová prognóza teda očakáva, že sa tempo rastu ekonomiky zníži z necelých 5 % v tomto roku mierne pod 4 % v budúcom roku a dopytové tlaky na rast cien sa teda v dohľadnej dobe nedostavia.⁷⁸

3.6.2 Inflácia a úrokové miery

Po minulé roky bola svetová inflácia a úrokové sadzby na nízkej úrovni. Zdražovanie energie by však túto etapu mohlo rýchlo ukončiť. Aj keď je v eurozóne obdobie nevýrazného rastu, o zvýšení úrokových sadzieb a raste inflácie sa začína hovoriť vo väčšine krajín. Centrálni bankári sa začínajú obávať stagflácie zo 70. rokov, ktorá by mohla znovu hroziť, ak by sa inflácia začínala zvyšovať príliš rýchlym tempom.

Inflácia sa v júni 2005 v ČR zvýšila na 1,8 % a priblížila sa tak k spodnému okraju cieľového pásma ČNB. V septembri dokonca dosiahla 2,2 %. Na tomto vývoji sa podieľalo viacero faktorov. Popri cenovom pohybe v telekomunikáciách a kolísania cien potravín to boli neočakávane vyššie ceny pohonných hmôt, ktoré odrážali drahú ropu na svetových trhoch a oslabenie koruny voči doláru.

Zo strany dopytu však zatiaľ nie sú pozorované žiadne tlaky. ČNB odhaduje, že stav ekonomiky je asi 0,6 % pod úrovňou produktu, kde nevznikajú žiadne tlaky na pokles či rast inflácie. Dopytové tlaky možno očakávať až najskôr na začiatku roku 2007. Infláciou teda budú aj naďalej hýbať nákladové faktory a politika štátu. Okrem zdraženia ropy je tu ešte veľa ných činiteľov, ktoré ovplyvňujú infláciu a celkovým výsledkom po zahrnutí všetkých faktorov bude podľa ČNB prekročenie hranice 2 % za rok 2005.⁷⁹ Avšak inflácia ostala tesne pod hranicou 2 % ako ukazuje nasledujúca tabuľka:

Tabuľka č. 15: Rast inflácie v rokoch 2000-05 v ČR, v %

2000	2001	2002	2003	2004	2005
3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9

Zdroj: ČNB

Aj napriek nízkej inflácii a ešte stále podchladenej ekonomike sa však pre centrálnu banku skončilo obdobie pokoja. Doteraz boli úrokové miery na nízkej úrovni a veľmi sa

⁷⁸ Citované z Holub, Tomáš: *Ropa stabilitu cen neohrozí*, Ekonom z dňa 3.11.2005, str. 88

⁷⁹ Holub, Tomáš: *Infláci u nás hýbe ropa a štát*, Ekonom z dňa 4.8.2005, str. 60

nemenili. Avšak na takej úrovni nemôžu ostať neúmerne dlhú dobu. Zvýšenie cien energie ich však posunulo bližšie skutočnosti. Prognózy ČNB sú konzistentné s očakávaním, že úrokové sadzby budú v najbližších štvrtrokoch stabilné a potom začnú mierne stúpať. Na konci roku 2005 teda ešte ponechali úrokové sadzby na úrovni 1,75 %. ČNB však bude naviac musieť pozorne sledovať ďalší vývoj a v prípade prvých výraznejších známkov preniknutia drahej ropy do inflácie vhodne reagovať.

3.6.3 Pohonné hmoty

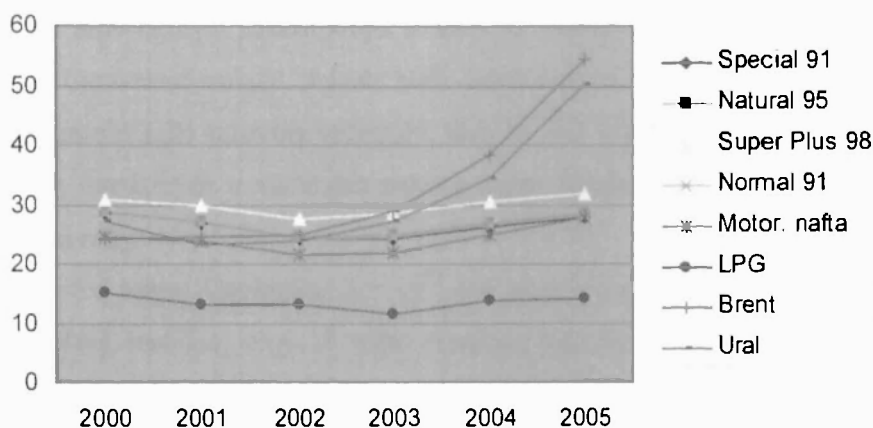
Ceny benzínu a nafty sa v posledných rokoch veľmi rýchlym tempom zvyšujú. Dôvod je dobre známy. Cena ropy. Ako ukazuje nasledujúca tabuľka, ceny pohonných hmôt⁸⁰ od roku 2000 mierne klesali a v roku 2003 nabrali opäť vzostupnú tendenciu. Túto nabrali aj ceny ropy, ktoré však postupne naberali ešte vyššie tempo rastu.

Veľkú časť ceny PH tvorí DPH a spotrebná daň. Výška spotrebnej dane je fixná a zmeny nastali v roku 2004, kedy vzrástla z 10,84 na 11,84 Kč za liter benzínu a z 8,15 na 8,95 Kč za liter nafty. Sú tu aj názory, že by bolo lepšie znížiť spotrebnú daň na minimum, ktoré je povolené z EÚ. Celkovo by vzhľadom na posilnenie koruny voči euru a prepočet minimálnych sadzieb spotrebnej dane teoreticky umožnili jej pokles až o 1,30 Kč/liter.

---

⁸⁰ Ďalej PH

Graf č.11: Vývoj priemerných spotrebiteľských cien PH v Kč/liter v ČR a priemerná cena ropy Brent a Ural v USD barel

Zdroj: EIA, MPO⁸¹

Vyššie ceny benzínu a energie teda spôsobujú fakt, že spotrebiteľom ostáva menej peňazí na nákup iných tovarov a služieb. Tým však vzniká tlak na zníženie iných cien či spomalenie ekonomiky.

Ak dôjde k nárastu miezd, bude tlak oslabený, avšak za cenu vyššej inflácie. Akokoľvek sú tieto úvahy zavalené neistotami, pre ekonomiku to neznamená nič dobré. *Je teda dobré znížiť dane na benzín? Som za to, že toto rozhodnutie by bolo jedným z najhorších ekonomických krokov, ktorý okrem populizmu nemá snáď iné zdôvodnenie.*⁸²

Cena benzínu rastie, pretože zásoby ropy sa miňajú a dopyt stále rastie. Nárast ceny tovaru je teda logickou reakciou fungujúceho trhu. Naopak, snaha štátu ušetriť spotrebiteľa (a celú ekonomiku) môže viesť k jeho ignorácii a k zlým ekonomickým rozhodnutiam.

Benzín v USA, v porovnaní s ČR, je výrazne lacnejší. V prepočte na Kč, zaplatili Američania koncom roku 2005 za liter benzínu okolo 19 korún. Dôvodom je aj fakt, že v tejto krajine sú spotrebné dane na benzín (keďže sa ich netýkajú stanovenia EU) oveľa nižšie.

⁸¹ www.mpo.cz, stránka Ministerstva priemyslu a obchodu ČR (23.7.2006)

⁸² Citované z Luděk Niedermayer, *Kvůli benzínu dane nesnižujeme*, Hospodářské noviny, 8.9.2005, str. 8

4. Predikcie a alternatívy

4.1 Nové technológie a alternatívne zdroje

Dopyt po ropе každým rokom stúpa, krajiny sa stávajú na nej stále viac závislé. Preto sa objavili oprávnené reakcie, dokedy bude môcť svet na tejto surovine fungovať a obavy, že raz sa zásoby tejto suroviny vyčerpajú. Skôr by sme si ale mali položiť otázku, či má svet dostatok dostupných a vhodných palív z iného zdroja, ktoré by sa dali využiť namiesto tradičnej ropy.

Podľa United States Geological Survey⁸³ mal svet k dispozícii zhruba 3 trilióny barelov obnoviteľnej tradičnej ropy. Z tohto množstva bola využitá tretina. USGS teda odhadla, že svet bude na vrchole ťažby až po roku 2025. A keby sa začali vo väčšej miere používať „netradičné“ uhľovodíky ako napr. ropné piesky alebo olej z bridlic, posunulo by to vrchol ťažby ďalej do budúcnosti, teda v náš prospech.

Ropné piesky v kanadskej provincii Alberta skrývajú až 178 miliárd barelov ropy. Po pričítaní týchto nekonvenčných zásob k tradičným ložiskám, má Kanada po Saudskej Arábii druhé najväčšie strategické zásoby na svete. Ropa z piesku je však príliš tuhá, aby sa mohla odčerpávať podobne ako z klasických zdrojov.

Alternatívne zdroje zväčša nemohli byť využívané, keďže náklady na ne boli oveľa vyššie ako na ťažbu klasickej ropy. Avšak v posledných rokoch stúpla cena tejto suroviny do takej výšky (a ešte stále nie je isté, že sa tento rast zastaví), že sa už začína reálne uvažovať o iných alternatívach. Zatiaľ je trh zameraný na tieto alternatívy len v počiatočnom štádiu rozvoja. Avšak ak by prišiel vrchol ťažby v rokoch 2025-30, ako predpokladá IEA a ďalší poprední ekonómovia, rastúci príliv alternatívnych palív by pomohol meniť situáciu a ukládať zmenu na život bez ropy.

Do skupiny alternatívnych palív môžeme zaradiť aj zemný plyn, ktorého zásoby sú v týchto časoch väčšie ako zásoby ropy a ktoré navyše ležia vo väčšej miere mimo krajín Stredného východu. To by zvýšilo počet dodávateľov v porovnaní s dodávateľmi mihnajúcej sa ropy. V súčasnosti popri premene zemného plynu sa využíva aj premena uhlia na kvapalnú palivo.

---

⁸³ Ďalej USGS

Ďalšou možnosťou by mohlo byť, že miešaný benzín alebo motorová nafta s etanolom alebo biodieselom by boli vyrobené z poľnohospodárskych plodín. Určite nie poslednou alternatívou je palivo vyrobené z už spomínaných kanadských živcových pieskov alebo amerického oleja z bridlíc. Túto technológiu vyvinuli ešte v nacistickom Nemecku a ďalej vylepšili v Južnej Afrike počas ropného embarga.⁸⁴

Tabuľka č.16: Náklady na tradičné a netradičné zdroje energie

80 \$	Biodiesel ⁸⁵
60 \$	Americký etanol z plodín ⁸⁷
50 \$	olej z bridlíc
40 \$	ropné piesky, GTL,CTL ⁸⁶
20 \$	tradičná ropa

Zdroj: *The Economist*

Technologické prelomy ako napr. mnohostranné vrtanie napomohli vzdorovať predpovediam poklesu ťažby v Severnom mori, ktoré boli vyslovené už v 80. rokoch. Vrchol ťažby tu bol dosiahnutý až v týchto rokoch.

Veľký posun zaznamenali napr. aj ťažba v moriach. V roku 1978 bola najväčšia dostupná hĺbka pre ťažobné plošiny 300 metrov pod hladinou. Dnes sa najhlbšie podmorské vrty nachádzajú v hĺbke okolo 2 kilometrov. Svetová rada pre energiu sa domnieva, že v nasledujúcich 5 až 10 rokoch dovoľia nové technológie firmám vrtat' až 3 kilometre pod hladinou. Nové postupy a lepšia technika navyše aj podmorskú ťažbu zlacňujú. V tom čase finančne nákladné vrty v Mexickom zálive teraz produkujú ropu za zhruba 10 dolárov za barel.

Taktiež sa podstatne zvýšilo množstvo ropy, ktoré je možné odčerpať z už existujúcich vrto. Na začiatku minulého storočia sa za úspech považovalo, keď sa z ložiska odčerpalo 10 % prítomnej ropy. Po druhej svetovej vojne vyvinuli nové postupy, ktorými dokázali zvýšiť výťažnosť na 30-% existujúcich zásob. Najnovšie, ale ešte dosť nákladné metódy umožňujú v ideálnom prípade vyťažiť až 80 % ropných zásob.

⁸⁴The Economist z dňa 20.4.2006: *Steady as she goes*

⁸⁵ Cena nezahŕňa dopad daňových úverov

⁸⁶ Gas-to-liquids, cena 40 dolárov, ak cena východzieho produktu je 2,5\$ alebo menej za milon BTUs (British Thermal Unit)

Coal -to liquids, cena 40 dolárov, ak cena východzieho produktu je 15\$ za tonu alebo menej

V priemere by tak nové metódy mohli zvýšiť výťažnosť na 60 %, čo by mohlo zdvojnásobiť dostupné ťažiteľné zásoby ropy.

Pri 30-percentnom využívaní ložísk sa doposiaľ počítalo, že svet má k dispozícii 1,8 biliónov barelov ropy. Podľa nových prepočtov US Geological Survey a pri využití 50 % prítomnej ropy v ložiskách, dosahuje ťažiteľné množstvo 3 bilióny barelov. Vedci predpokladajú, že pod zemou sa nachádza v najrôznejších podobách ešte 6 biliónov barelov ropy.⁸⁷

Tabuľka č.17: Zásoby ropy v jednotlivých častiach sveta

Krajina/ Rok	1985	1995	2004	2005	podiel z celku
USA	36,4	29,8	29,3	29,3	2,4%
Severná Amerika celkom	101,5	89,0	60,6	59,5	5,0%
Latinská Amerika celkom	62,9	83,8	103,0	103,5	8,6%
VB	5,6	4,5	4,0	4,0	0,3%
Európa a Eurázia celkom	78,6	81,5	138,7	140,5	11,7%
Saudská Arábia	171,5	261,5	264,3	264,2	22,0%
Stredný východ celkom	431,3	661,5	738,2	742,7	61,9%
Afrika celkom	57,0	72,0	113,8	114,3	9,5%
Pacifická Ázia celkom	39,1	39,2	39,8	40,2	3,4%
Svet	770,4	1027,0	1194,1	1200,7	100,0%

Zdroj: EIA⁸⁸

⁸⁷ Ekonom z 11-17. 8. 2005, č. 32: *Žízeň nehrozí*, str. 16-17

⁸⁸ Economic Outlook OECD No. 79, tabuľka Reserves & resources

4.2 Hrozí svetu tretí ropný šok?

Túto otázku si kladie asi každý človek, ktorému aspoň niečo hovorí ropa a stály nárast jej cien. Ak by mal však šok hroziť, prečo nie je svetový ekonomický rast na svojich minimách? Prečo nie je jednou z hlavných otázok šialene vysoká inflácia? Prečo sú úrokové miery stále ešte zvládnuteľnou situáciou v krajinách, keď sa každým dňom hovorí o nových maximách pri cene ropy a jej produktoch?

Samozrejme, tieto otázky svet trápia, ale určite to nie je v takej miere, ako napr. v 70. rokoch, kedy ľudia v priebehu jedného desaťročia stihli prežiť dva ropné šoky. Cena je však v reálnom vyjadrení (teda očistené od inflácie) a stále nedosahujú ceny, ktoré boli v roku 1980.

Zatiaľ to teda nevyzerá, že by sme sa ocitli v období ďalšieho ropného šoku. Ale ceny nemôžu stúpať donekonečna bez toho, aby sa to neodrazilo na ekonomickom raste a iných makroekonomických ukazovateľoch. Krajiny to zatiaľ zvládajú. Otázkou je ale dokedy.

Stále sa hovorí, že zásoby ropy sa mňajú, že v najbližších rokoch dosiahneme ropný vrchol⁸⁹. Určite je ropa neobnoviteľný zdroj a mňa sa, ale záleží na spotrebe, kedy ten vrchol nastane.

Podľa stáleho trendu sa každoročne dopyt krajín priemerne zvyšuje a predpoklady do najbližšej budúcnosti činia 2 % priemerný ročný svetový rast. Zatiaľ teda nie sú žiadne vyhliadky na zmenu vzostupného trendu dopytu.

Podľa niektorých prognóz by mohol pokles dopytu po rope nastať okolo roku 2020. Dôvodom budú jej vysoké ceny a prechod k alternatívnym zdrojom.

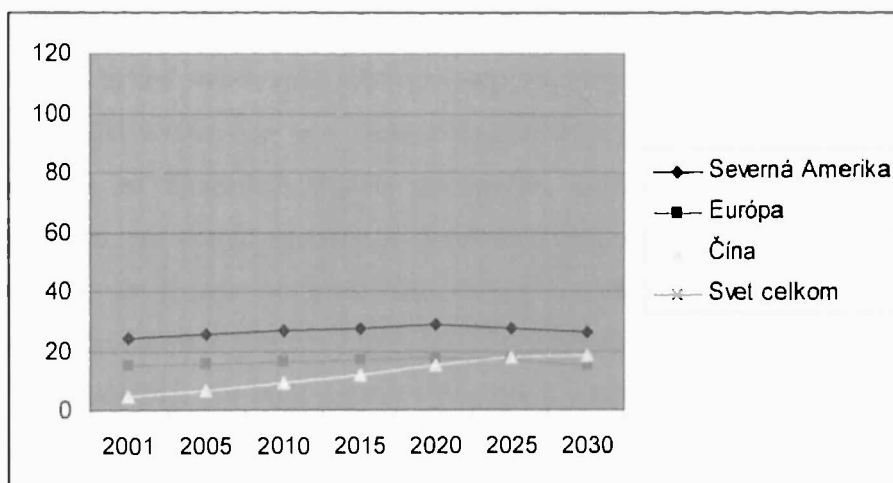
Fakt, že ceny ropy už niekoľko rokov permanentne stúpajú, má i svoje pozitíva. Krajiny si začnú uvedomovať, že ropa je na jednej strane potrebná surovina a život bez nej si nevieme predstaviť, na druhej strane ňou však treba vedieť hospodáriť, inak to bude mať nevídané dopady na ich ekonomiky.

---

⁸⁹ Alebo **Hubbertova teória ropného vrcholu** je kontroverzná teória, zaoberajúca sa dlhodobými predpoveďami spotreby a vyčerpania ropy a ďalších fosílnych palív. Predpokladá, že zdroje ropy nie sú obnoviteľné, a hovorí, že jej ťažba v okamihu, kedy bude vyčlenená približne polovica svetových zásob, musí z geologických dôvodov nevyhnutne dosiahnuť svoj vrchol a následne začne klesať.

Aj keď bude svetové hospodárstvo v prvej polovici 21. storočia výrazne ovplyvnené touto surovinou, malo by sa vyhnúť kolapsu v dôsledku vyschnutia ropných nálezísk. Avšak niektoré regióny ponесú negatívne dopady spôsobené ťažbou ropy a jej cenou. Budú to predovšetkým tie krajiny, ktoré sa vďaka dlhodobému pomalému rastu hospodárstva dostanú do recesie (pri krátkodobo vysokých cenách ropy), potom krajiny, ktoré budú mať v zlom stave svoje financie (a následkom vysokých cien ropy skolabujú) a nakoniec tie krajiny, ktoré boli dlhé roky producentami a svoje financie investovali do sociálnych dávok pre svojich obyvateľov namiesto do hospodárskej nezávislosti vlastnej krajiny.

Graf č.12. Predikcia dennej spotreby ropy pre obdobie 2001-2030, milióny barelov za deň

Zdroj: Euroekonom⁹⁰

⁹⁰ www.euroekonom.cz, článok *Ropa a její budoucnost* (23.07.2006)

5. Záver

Ropa, jej produkty a v posledných rokoch aj jej rastúca cena ovplyvňujú do veľkej miery ekonomiku každej krajiny, či už priamo alebo nepriamo. Hlavným cieľom tejto práce bolo poukázať na ekonomickú situáciu v období prvého a druhého ropného šoku a porovnať ich s aktuálnym vývojom. Štruktúra práce bola rozdelená do troch častí.

Prvá kapitola sa zaoberala dôvodmi, prečo ropné šoky vôbec nastali. V tom období to boli práve USA, na ktorých sa dopady prejavili v najväčšej miere. Preto prvá časť zväčša popisuje zmeny v tomto štáte a porovnáva ich s ostatnými vyspelými krajinami. Ide hlavne o vývoj ekonomických ukazovateľov, čo v 70. rokoch znamenalo pokles ekonomického rastu, nárast inflácie a nezamestnanosti a v neposlednom rade aj zhoršenie platobnej bilancie.

Kapitola druhá sa na začiatku zaoberala odlišnosťami súčasnej situácie voči tej pred 30 rokmi. A aj keď naše krajiny stále trápí rast ceny ropy už niekoľko rokov, stále nie sú ekonomiky krajín v takom stave, v akom sa nachádzali v 70. rokoch. Opäť je analýza dopadov ukázaná na Spojených štátoch amerických, keďže aj v týchto časoch sú významnou zemou pre dopyt, spotrebu či produkciu tejto suroviny. Ďalšie časti tejto kapitoly boli venované aj iným krajinám. Napr. Čína je krajinou, ktorá zaznamenala veľmi výrazný vzostup pri dopyte a spotrebe ropy v priebehu posledných pár rokov. V najbližšom čase bude veľmi dôležité, ako bude vyzeráť vývoj práve v tejto krajine. Ak by vzostupný trend v oblasti ropy pokračoval takouto razanciou aj naďalej, môže cena ropy stúpať veľmi rýchlym tempom, čo negatívne ovplyvní nielen samotnú Čínu, ale aj celosvetovú ekonomiku. Kapitoly uzatvárajú Veľká Británia a Česká republika. Zatiaľ čo VB je krajinou, ktorá má veľkú výhodu v tom, že je čistým dovozcom, ČR predstavuje typickú otvorenú ekonomiku menšieho rozsahu, ktorá podstatnú časť ropy dováža, a teda sa taktiež musí prispôbiť cenám diktovaným svetovými trhmi s touto surovinou.

Záverečná kapitola sa zaoberala alternatívami ropy. Zatiaľ nie je známy substitút, ktorý by vedel úplne nahradiť ropu, ale existujú možnosti, ktorými by sa ropa dala nahradiť aspoň čiastočne. Predikcie do budúcnosti sú veľmi nejasné. Všetko bude závisieť na tom, ako budú naďalej krajiny narábať s touto surovinou. Ak by spotreba rástla ako doteraz alebo ešte výraznejším tempom, nebude nás trápiť otázka: Hrozí svetu ďalší ropný šok?, ale koľko ropy môže minúť každá krajina, aby jej zásoby vystačili na základné potreby

ľudstva? Verme, že skôr než nastane taká situácia, bude už ľudstvo poznať lacnejší a ekologickejší spôsob získavania ekvivalentného množstva energie.

Pramene a literatúra:

Štatistické pramene

IMF World Economic Outlook, Globalization and Inflation, apríl 2006,

Economic Outlook OECD č. 30, december 1981

Economic Outlook OECD, č.32, december 1982

Economic Outlook OECD č. 79, máj 2006

Economic Report of the President, 1980

Economic Report of the President, 1981

Literatúra:

Schultze, Charles L., Fried, Edward R., Perry, George L.: *Higher oil prices and the world economy: The adjustment problem*, Washington DC: Brookings Institution, 1975

Kreuter, Josef: *Ekonomika USA v letech 1975-80. Některé problémy vnitřní a vnější rovnováhy*, Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1983,

Maddison, A; *Western economic performance in the 1970s, a perspective and assesement*, Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review, č. 134, október 1980

Britton, A.: *Macroeconomic policy in Britain 1974-87*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991

Holub, Tomáš: *Inflaci u nás hýbe ropa a stát*, Ekonom z dňa 4.8.2005,

Holub, Tomáš: *Ropa stabilitu cen neohrozí*, Ekonom z dňa 3.11.2005,

Niedermayer, Luděk: *Kvůli benzínu daně nesnižujeme*, Hospodárske noviny, 8.9.2005

Stuchlík, Jan: *Žízeň nehrozí*, Ekonom z 11-17. 8. 2005, č. 32, str. 16-17

Sme z dňa 4.5.2006: *Predaj áut v USA klesol pre drahý benzín*

Sme z dňa 25.5.2006: *Čína zvýšila ceny nafty a benzínu o desatinu*

The Economist z dňa 23.10.2000: *Running out of steam*

The Economist z dňa 12.7.2001: *Taken hostage*

The Economist z dňa 13.5.2004: *The great fall of China?*

The Economist z dňa 10.6.2004: *How should central banks respond to a rise in oil prices?*

The Economist z dňa 19.8.2004: *The crude awakening*

The Economist z dňa 4.11.2004: *How big a threat?*

The Economist z dňa 5.5.2005: *Stagflation,remix*

The Economist z dňa 25.5.2005: *Oil and the global economy*

The Economist z dňa 25.8.2005: *Counting the cost*

The Economist z dňa 25.8.2005: *The oiloholics*

The Economist z dňa 20.4.2006: *Money to burn*

The Economist z dňa 20.4.2006: *Steady as she goes*

Internetové zdroje:

www.auto.sk

www.cnb.cz

www.earth-policy.org

www.eia.doe.gov

www.euroekonom.cz

www.financnioviny.cz

www.globalfinancialdata.com

www.iea.org

www.ieep.cz

www.mpo.cz

www.petrol.cz

cs.wikipedia.org